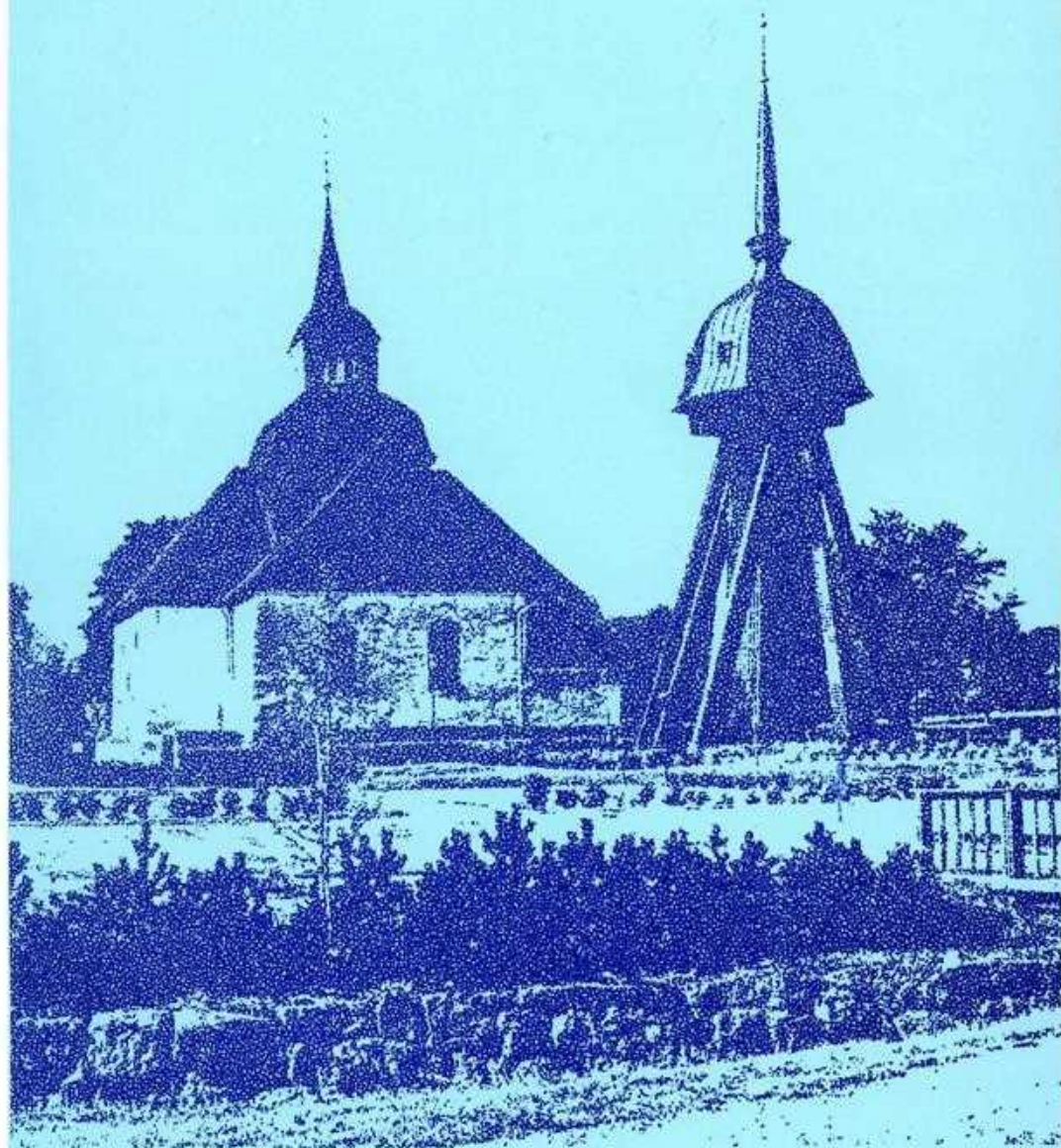

Ħakarps Kżronika

1977

Hakarps Hembygdsförening

Krönika 1977

INNEHÅLL

Förord	4
Templet 925 Svea av Ragnar Karlsmo	5
Om kyrkklockor av Harald Möllerström	26
Jättegrytor i Huskvarnafallen av Leif Rodhner	37
Om bot för sot på 1700-talet av Gottfrid Granemyr	43
Sommarfest på berget av Folke Lager	49
P. J. Rösiö av Folke Lager	53
Hjältar bland bärgen av P. Jönsson-Rösiö	55
Fagerslättskolonins Fastighetsägareförening av Axel Werner	61
Något om Hakarp för 100 år sedan av Gottfrid Granemyr	65
En examensdag för 70 år sedan av Arvid Pettersson	69
Hur man efterlyste en tjuv på 1700-talet av Sten Gustafsson	72
Vårpromenad av Bo Björklund	74
Hänt i Hakarp 1976	76
Förvaltningsberättelse för 1976	82
Anteckningar ur församlingsböckerna	84

Redaktionskommitté har varit:

*Rune Gustafsson, Ragnar Karlsmo, Eskil Lago,
Gottfrid Granemyr, Per Johansson och Folke Lager.*

Titelsidans bild är framställd i "Tone-Line"

av fotograf Herbert Andersson.

FÖRORD

Att Fagerslättsskolonins Fastighetsägareförening beslutat upphöra med sin verksamhet ger oss anledning att upplåta en ganska stor del av årsboken åt minnet av de nybyggare som en gång bröt mark och skapade samhället Egnahem.

Hakarps anrika kyrkklockor, som under seklers lopp kallat hakarpsbor till andakt, har inspirerat Harald Möllerström till en artikel om kyrkklockor.

En livaktig nykterhetsorganisation, som på sin tid betydde mycket för hakarpsungdomarnas kulturella utveckling, får sin verksamhet kartlagd.

Något av vad som händer i dagens samhälle försöker vi följa upp under rubriken "Hänt i Hakarp". Avsikten är att denna rubrik skall bli årligen återkommande.

För övrigt innehåller årets Krönika artiklar av skiftande innehåll och det är därför vår förhoppning att varje läsare skall finna något "matnyttigt".

Till alla som, på ett eller annat sätt, hjälpt till att skapa årsboken framför vi vårt hjärtliga tack.

REDAKTIONEN

Templet Svea

En nykterhetsorganisation i Hakarp

av *Ragnar Karlsmo.*

En av de tidigare och mera betydelsefulla folkrörelserna i vårt land var nykterhetsrörelsen. Artonhundratalets stora alkoholkonsumtion och därmed åtföljande fattigdom, sjukdomar och andra problem skapade behovet av nykterhetsrörelsen.

De frikyrkliga föreningarna verkade ju även för nykterhetssaken, men de hade i huvudsak sin verksamhet begränsad till sina egna medlemmar. Och bland dessa fanns väl knappast de stora nykterhetsproblemen. De "måttlighetsföreningar" som kom till under senare delen av 1800-talet bidrog väl en hel del till att minska alkoholkonsumtionen, liksom de "absoluta nykterhetsföreningar" som bildades något senare..

Kortspel, brännvin, slagsmål.

Den "moderna nykterhetsrörelsen" kom till vårt land i slutet av 1800-talet i form av ett flertal ordenssällskap. Dessa nykterhetsordnar utträttade säkerligen mycket för att komma till rätta med alkoholsederna, men frågan är väl om inte deras största uppgift låg i att väcka medlemmarnas intresse för kulturella och samhällsliga frågor. Nöjeslivet som vid tiden kring sekelskiftet till stor del bestod av kortspel, brännvinskonsumtion och slagsmål sanerades väsentligt av nykterhetsorganisationerna, vilka kunde bjuda en visserligen enkel, men likväl organiserad förströelse åt ungdomen.

Åtskilliga författare och politiker har omvittnat vilken gedigen utbildning de fått genom att delta i föreningslivet och i studiecirklar inom nykterhetsrörelsen. Det är ingen överdrift om man påstår att nykterhetsrörelsen var den medborgarskola som lade grunden till den svenska demokratin genom att den gav parlamentarisk skolning åt hundratusentals medborgare som tidigare inte hade haft någon kontakt med föreningsliv.

Templarorden till Hakarp.

En av dessa nykterhetsordnar var Templarorden (TO) vars svenska gren bildades i Göteborg 1884. Denna orden hade året innan i USA brutit sig ur Godtemplarorden. Kännetecknande för TO var dess högtidliga sammankomster, omgivna av hemliga ceremonier. Rörelsen var i början religiöst betonad och präglades av solidaritet med andra tempelbröder och -systrar. Mottot var: *Enighet ger styrka* — ”för Gud och mänskligheten” — ”avhållsamhet” — ”internationellt förbund” — *ömsesidig hjälp*. Som grundare av Templarorden nämns svensk-amerikanen Adolph Peterson.

För hakarpsborna kan Templarordens verksamhet vara speciellt intressant, eftersom den fick ett lokaltempel i Hakarp. Söndagen den 17 januari 1897 bildades nämligen Templet No 925 Svea i Stensholm. Fem medlemmar i Templet 866 Enighet i Huskvarna tog initiativet och sju andra intresserade anmälde sig som medlemmar. De fem som klarerades från Enighet var: CA Fransson, Reinhold Carlsson, Oskar Johansson, Aron Linell och CA Pettersson. De sju nyblivna templarna var J F Franzén, Axel Roos, August Gustafsson, Gustaf Bergkvist, Johan Fredrik Bergkvist och Carl Viktor Johnson. Den nybildade föreningen erhöll Charter* från huvudorganisationen.

Den första övertemplaren blev Franzén, sekreterare Reinhold Carlsson, skattmästareposten anförtröddes åt Aron Linell. Inträdesavgiften bestämdes till 50 öre och kvartalsavgiften till 25 öre. Redan under de första mötena intogs en hel del nya systrar och bröder. Man beslutade att alla medlemmar i Templet Svea skulle säga Du till varandra.

I kvinnofrågan var TO förmodligen före sin tid. Åtskilliga av de bevarade protokollen vittnar om kvinnans (relativa) jämställdhet med mannen inom Templarorden. Allt som oftast valdes kvinnor till poster inom styrelsen, som bestod av följande ”tjänstemän”: Övertemplar (ÖT), vice ÖT, sekreterare och vice dito, skattmästare och biträdande dito, ordinarie och biträdande marskalkar, yttre och inre vakter. Dessutom fanns Förre Övertemplar, Tempeldelegerad, studieledare, bibliotekarie och kanske någon post ytterligare.

not. Charter = Brev, högtidlig handling.

Stor kaffefest och inbördes hjälp.

Efter ett par månaders verksamhet hyrde man Hakarps Missionshus vid Ekeberg för en offentlig "kaffefest". Etthundrafemtio personer deltog i festen, som enligt protokollet var mycket lyckad, och Templet fick många nya medlemmar. En "inskramling" gjordes för att betala en kaffekanna, vilken blivit sönderslagen vid festligheterna.

"Inskramlingar" gjordes för övrigt ganska ofta för okända bröder och systrar, som genom sjukdom eller andra olyckor råkat illa ut. Så var fallet t. ex. då några templare i Sävsjö hade blivit skadade genom brand. Solidariteten satt i högsätet, och viljan att hjälpa var stor — större än förmågan. Bidragen blev därför många men små. Rätt snart efter Templets bildande anmäldes en broder för brott mot nykterhetslöftet. Nytt löfte avlades och den felande brodern var på nytt accepterad som medlem i Templet. Nästa möte rapporterades någon annan broder för löftesbrott, och gången därpå var det lika illa med ett par andra bröder. Dessa rapporter var ganska vanliga och hörde nära nog till dagordningen. Det fanns säkert anledning att ventilerä problemet, vilket också skedde under rubriken: "*Af vad anledning håller inte nykterhetsvännerna sitt gifvna löfte*". Diskussionen fick här liksom i de flesta frågor utgöra svaret.

Fördomar och motstånd.

Diskussioner var vanliga och förekom på nästan varje möte. I september 1899 diskuterade man: "*Varför besöker Templets medlemmar inte mötena regelbundet*"? Svaret blev, "*att avsaknad av egen lokal var grundorsaken*". Lokalfrågan var de första årens stora bekymmer. Sommartid kunde man få hålla till i trädgården på Höggärdet där ägaren tydligen var positiv till verksamheten. Men övriga tider på året var det värre och i femårsberättelsen år 1902 beklagar man sig över "*svårigheter, fördomar och motstånd även från de håll som man minst kunde ana*". Första tiden hölls mötena hemma hos olika medlemmar, men allt eftersom deltagarna ökade i antal krävdes större utrymmen.

En tid fick man hålla till i Stensholms Fabrik, ibland kunde man få träffas i Betanias lokaler och någon gång hände det att man fick hyra "Stora Missionshuset". Man var helt utlämnad åt andra föreningsars godtycke. Ett försök att av kommunen få hyra lilla skolsalen

misslyckades. Föreningens verksamhet försvårades i hög grad genom lokalbristen, medlemsantalet minskade och Templets nedläggning diskuterades. Men verksamheten fortsatte och femårsberättelsen antyder varför: *"men då man sett hur ungdomen måst gå ut på vägar och gator och träffa dåliga kamrater som tagit sin tillflykt i brännvinsflaskan och kortleken i en skogsbacke eller något lortens näste"* — Kanske eggades ledarna av motgången till att ta nya tag, andelsteckning och insamlingar till en byggnadsfond startades. Att skaffa en lämplig tomt för en föreningsbyggnad blev en av uppgifterna.

Äntligen egen lokal.

Två av Templets medlemmar, Gustav Alfred Samuelsson och Karl Lindsten, inköpte i augusti år 1900 för föreningens räkning tomten Nya Lund Nr 2 om 1917 kvm och belägen utmed nuvarande Ebbesvägen, nära Pettersberg. Flera olika förslag att lösa byggnadsfrågan framkom nu. Bland annat föreslogs inköp av missionshuset i Spexeryd och ett par medlemmar fick i uppdrag att resa ner och titta på objektet. I november månad samma år fastnade man för förslaget att köpa en byggnad i Lekeryd, plocka ned den och frakta den till Templets tomt i Hakarp, där föreningens egna medlemmar själva skulle bygga upp den igen.

Arbetet tog ett helt år i anspråk, och byggnaden stod färdig i december 1901. Vid den högtidliga invigningen två dagar före julafton medverkade Frälsningsarmén och Stensholms Strängmusikkår, och pastor Sundbom höll föredrag. Bland talarna märktes också Sveas egen A F Malmstedt. Ett med hjälp av Templarorden erhållet lån hade hjälpt föreningen att förverkliga drömmen om en egen lokal.

Byggnaden var uppförd i en våning och innehöll en samlingslokal på c:a 50 kvadratmeter, ett litet kök och en förstuga.

Nu, när den besvärliga lokalfrågan äntligen var löst, sköt verksamheten fart. Det beslöts att möten skulle hållas torsdagar, fredagar, lördagar och måndagar. Den nya lokalen, som så positivt påverkade föreningens aktivitet, saknade i början inredning. Väggarna var alldeles kala och fönstren saknade gardiner. För att kunna köpa gardiner till fönstren beslutade man att ordna en julgransfest. Då skulle varje medlem ta med sig någon prydnad till julgranen. Vid festavslutningen skulle julgranspyntet försäljas och överskottet tillfalla

gardinkommittén. Man hade kommit överens om, att gardinerna skulle vara av oblekt domestik. Det rapporterades senare att överskottet på julfesten blev ett öre (!), vilket måste ha inneburit, att föreningen fick klara sig utan gardiner ännu en tid.

Oskar II och andra gåvor.

Lokalens trista väggar inspirerade tydligen en medlem att föreslå inköp av två tavlor. Förslaget avslogs i brist på kontanter, varför förslagsställaren erbjöd sig att själv bekosta inköpet av tavlorna, som föreställde kung Oskar II och drottning Sofia. Gåvan mottogs med tacksamhet, och i protokollet antecknades *"att det skall bliva ett minne af såväl deras Majestäter som af givaren Klaes Gustafsson för all framtid."*

Givmildheten bland medlemmarna var stor och gåvorna strömmade in. Gustaf Plym skänkte en liten kamin, G Larsson förärade en bibel, Anna Karlsson bidrog med vattenkaraff och två glas. En givare överlämnade tre spottlådor med förhoppningen *"att spottning på golfvet eller annorstädes upphör"*. Dessa och andra gåvor var välkomna och bidrog till ökad trivsel i lokalen.

Rullgardiner och lösenord.

Rullgardiner saknades dock, och det var säkerligen inte så roligt att ha nyfikna åskådare hängande utanför fönstren, beskådande de högtidliga ritualer som skulle vara hemliga för utomstående. Behovet av rullgardiner påtalades och en "rullgardinskommitté" bildades och arbetade på grund av ekonomiska svårigheter i flera år innan problemet löstes. Under tiden fick man skydda sig mot insyn genom att måla de nedre fönsterrutorna.

De rullgardinskrävande, högtidliga och strängt hemliga mötesritualerna förtjänar att nämnas. Hur det skulle gå till anvisade Templarordens handbok. Mötet öppnas av övertemplaren som uppmanar tjänstemännen att inta sina platser. Vicetemplaren tillser att vakterna intar sina platser, inre vakt inom lokalen och yttre vakt utanför dörren. Därefter ger övertemplar order till marskalkarna med följande ord: *"Marskalkarna torde undersöka huruvida alla närvarande äro berättigade att kvarstanna! Finnas okända medlemmar, meddelas äfven deras namn samt namnet och numret på det Lokaltempel,*

Aron Linell var medlem från Templets start och i många år dess kassör.

de tillhöra." Prövningen tillgår så att alla närvarande viskar det för kvartalet gällande lösenordet i örat på någon av marskalkarna. Det gick också bra att uppvisa kvitterat kvartalskort. Enligt de äldre handböckerna sker nu bön och sång. Därefter är det dags för intagning av nya medlemmar. Först kollas inträdesansökningar, och om avgiften är betalad, får marskalkarna order att hämta den sökande utanför lokalen. Han eller hon får då passera yttre vakten och inre vakten i sällskap med marskalkarna. I högtidliga ordalag tillfrågas så den sökande om han är beredd att verka för "det ädla och viktiga nykterhetsarbetet".

Den som har läst Vilhelm Mobergs bok, Soldat med brutet gevär, minns sig säkerligen, hur bokens huvudperson, den unge Valter Sträng, under högtidliga former blev intagen i Templet 2078 Ledstjärnan. Exakt samma ritualer tillämpades i Templet Svea. För våra dagars läsare verkar dessa ritualer med djupa bugningar, tysta viskningar och kraftiga klubbslag något löjliga. Det dröjde heller inte så långt in på 1900-talet, förrän flera av Templets medlemmar begärde, att handboken skulle moderniseras.

Inte alla var nykterhetsintresserade.

Beträffande Templets insatser för nykterhetssaken måste man nog fastslå, att inte alla medlemmar kom till föreningens möten av brinnande nykterhetsintresse. Flertalet kom nog närmast för att det

inte fanns så stora möjligheter till nöje och förströelse på den tiden. Men många av medlemmarna kom genom föreningens verksamhet att ta avstånd från alkoholen, och då måste man ju ge Templet ett erkännande för fruktbärande verksamhet. Annars var det väl så, att Sveas lokaler blev samlingspunkten även för de ungdomar som hade lyckats komma över en flaska brännvin. Ofta beslöts att onyktra personer inte skulle släppas in på Templets fester. Att beslutet upprepades kan väl tyda på att det var svårt att tillämpa efterlevnaden.

Vid något tillfälle hände det att ett par ynglingar nekades medlemskap i Templet, emedan de var onyktra under intagningsceremonierna. Ett par protokoll omtalar att kringboende ebbesbor beklagat sig över busliv kring lokalen och utmed de vägar festdeltagarna begagnade, när sena tillställningar var avslutade. Dylika episoder bidrog väl till att en och annan person i Hakarp tyckte illa om föreningen, som inte kunde rå för att störande element i brist på andra nöjen höll till kring lokalen.

Såningsmannen och Sanningsvittnet.

De som var missnöjda med Templet Sveas existens hade säkerligen inte satt sig in i vilken meningsfylld verksamhet föreningen sysslade med. Vid varje möte förekom alltid någon form av underhållning. Ofta bestod denna av sång eller musik och flera sångkörer och musiksällskap bildades inom föreningen. En tid fanns strängmusikkår och en period verkade en mässingsorkester. En amatörteaterförening bildades och existerade några år. En ofta förekommande programpunkt var uppläsning ur uppbyggelselitteratur, främst då ur Tempelaren, Såningsmannen och Sanningsvittnet. Under de första åren ägnades en hel del tid åt bibelläsning. Vid festerna medverkade Frälsningsarméns musikkår. (De hyrde också lokalen vissa kvällar). Av föredragshållarna var flera prästmän, däribland prosten Rogberg i Hakarp med vilken Templet hade ett bra samarbete.

Bör nykterhetsföreningarna vara politiska?

Sämre fungerade tydligen samarbetet med kyrkoherde Sandström, som i november 1908 kallade till sig representanter för Templet Svea och ondgjorde sig över föreningarnas verksamhet, som enligt kyrkoherden inte hade så mycket med nykterhetsarbete att göra. Kyrkoherden inbjöds till Templets möte, där de närvarande fick tillfälle

att under ordnade förhållanden diskutera med Sandström. Kyrkoherden blev upplyst om att religiösa personer i Hakarp länge hade motarbetat Templet Svea. Gustaf Wetterholm framhöll *"att anledningen till detta är att föreningen hyr ut sin lokal till socialdemokratiska ungdomsklubben och till Efraims budbärare, samt att det ordnas fester i lokalen. Dessa uthyrningar och fester har skett för att Templet skulle få in pengar för att klara av sina tunga skulder på fastigheten."* Påståendet att föreningen inte arbetar för nykterhetssaken tillbakavisades på det bestämdaste. *"Den som påstår något sådant är en lögnare."* Det stormiga mötet avslutades med antagande av följande resolution:

"Mötet anser att nykterhetsföreningarna böra i ännu högre grad än varit fallet inrikta sitt arbete på att vid alla tillfällen vid politiska och kommunala val söka invälja representanter som ärligt vilja kämpa för nykterhetsfolkets sak. Detta är så mycket mera nödvändigt som oftast män väljas, vilka under sken av nykterhetsvänlighet motarbeta nykterhetssaken genom att ständigt vara den rusdrycksvänliga högerns handgångne följeslagare".

Den resolutionen röjde ett klart politiskt ställningstagande, vilket var mindre vanligt under Templets tidigare år. Senare blev det allt vanligare att medlemmarnas politiska åsikter framskyntade i protokollet. Eftersom de flesta templarna var fabriksarbetare vid Ebbes och Stensholms Fabriker var det väl ofrånkomligt, att en del av dessa protokollsanteckningar röjer arbetarrörelsens idéer. Oftast rörde sig de politiska frågorna kring nykterhetssaken. Så var fallet en augustikväll 1902 då C Staaf begärde diskussion under rubriken *"Hvad ståndpunkt böra vi Templare intaga vid det stundade riksdagsmannavalet"*? En annan gång, det var 1908, ställdes frågan: *"Bör nykterhetsorganisationerna vara politiska?"* Denna fråga rönt stort intresse. Th Andersson ansåg sig kunna svara ett klart JA på frågan och Friman instämde. Några anmälde en avvikande mening.

Kvinnlig rösträtt?

Även rösträttsfrågan var föremål för stort intresse. Första gången frågan var på dagordningen var 28 april 1902, då under rubriken: *"Huru böra nykterhetsvännerna ställa sig gent emot rösträttsdemon-*

strationen den 1:ste maj?" En annan gång frågades, "har den allmänna rösträtten någon betydelse för nykterhetsfrågan"? Denna gång lyckades man ena sig om ett uttalande författat av Karl Johansson och Fingal Pettersson, "Templets religiösa karaktär gör att politiska frågor inte kan diskuteras, men om ett framtida rusdrycksförbud skall kunna genomföras så måste det ske med hjälp av den allmänna rösträtten". Även den kvinnliga rösträtten diskuterades och frågeställningen var: "Är det till gagn för nykterhetsarbetet om kvinnan får rösträtt?" Frågan var brännbar och någon talare hävdade, att "det skulle bli alldeles upp och ner i samhället om kvinnan fick rösträtt." Någon instämde och framhöll den gamla "sanningen" att kvinnans plats är i hemmet. Friman däremot ansåg att "om kvinnorna bleve mera upplysta samt fick rösträtt så skulle de uträtta mycket för nykterhetssaken."

Brännvinsförbudet var ju TO:s målsättning och dessa tankar med politisk anknytning diskuterades på ett möte 1916 under titeln: "Vilket politiskt parti kan anses gynna förbudstanken?" Här enade sig Templet, på förslag av Hjalmar Svensson, om att "socialisterna i sin helhet mest gynnar förbudstanken."

Vad är kärlek?

Åtskilliga frågor hade politisk innebörd men knappast anade väl Gustaf Wetterholm att hans fråga "Vad är kärlek?" kunde väcka politiska tankar. Så skedde dock då Broder Friman ansåg att "den sanna och rena kärleken träder fram först när socialdemokraterna har vunnit sitt mål. "Den diskussionen fördes 1908, året före storstrejken. En annan tempelbroder hänvisade till den heliga skrift och framhöll att "Gud är kärleken". Wetterholm, som hade ställt frågan, ansåg att båda talarna hade uppfattat ämnet fel. Han själv hade avsett kärleken mellan man och kvinna.

I alla dessa diskussioner gällde det ju för talarna att kunna motivera sina åsikter. Då samtliga var ovana och oskolade talare var dessa övningar mycket nyttiga. Att lära sig lyssna på och respektera personer, som hade en helt annan uppfattning än de själva, var också en sak som de unga templarna fick övning i. En ung bruksarbetare som aldrig tidigare yttrat sig offentligt kunde få i uppdrag att nästa möte inleda diskussion i något ämne, som han aldrig tidigare reflek-

*Johan Friman var känd som en ivrig
templare ända in i ålderdomen.*

terat över. Dessa övningar utvecklade individen, stärkte självkänslan och gjorde medlemmarna mera samhällsintresserade. Säkertligen hjälpte Templet Svea liksom nykterhetsrörelsen i stort till att lägga grunden för den organiserade arbetarrörelsen.

Parlamentarisk skolning.

Det är känt att ett stort antal av liberala och socialdemokratiska riksdagsmän under seklets två första decennier hade fått sin första parlamentariska skolning inom nykterhetsrörelsen. Den kände frisinnade politikern C G Ekman, som var Sveriges statsminister 1926-28, hade börjat sin bana inom Templarorden, vars ledare han var under åren 1899—1909. Även många kommunalpolitiker kom via nykterhetsrörelsen. Så skedde även i Hakarp. Bland de kommunala förtroendemen, vilka varit ledande män i Templet Svea är väl Peder Henriksson den, som kommit längst inom kommunalpolitiken. Han var övertemplar i Svea 1916, ledamot av Hakarps kommunalnämnd 1927-35 och även en tid kommunalfullmäktiges ordförande.

Bland de regelbundet återkommande rubrikerna på dagordningen i Templet var programpunkten "Kommunalstämma", då medlemmarna efter bästa förmåga, på lek, yttrade sig, framställde motioner, begärde votering och röstade i fingerade kommunala frågor.

Bör militarismen bekämpas?

Till militärtjänst och skytterörelse var Templets medlemmar generellt sett motståndare. Flera brandfacklor i form av diskussionsämnen kastades. Th Andersson väckte 1908 frågan *"om militarismen bör bekämpas av Templarorden"*. Själv ansåg inledaren *"att militarismen är en så rutten konstitution att den bör bekämpas på alla områden"*. B Lindberg ansåg, att man inte borde döma så hårt — det pågår ju nykterhetspropaganda även på exercisplatsen. Friman uttalade *"att varje sann fosterlandsvän bör bekämpa militarismen"*. På ett möte diskuterades frågan: *"Vilken är den störste fosterlandsvännen, den som ivrar för skytterörelsen eller för nykterhetssaken?"* Här rådde enighet om, att nykterhetsivraren var den klart bästa fosterlandsvännen. Det var tydligt att Templarna i regel var motståndare till militarismen. År 1916 bildade man en fredsförening bland Sveas medlemmar och 1929 ställde sig templet bakom ett krav om avrustning.

Folkomröstningen och ölvagnen.

Självfallet ägnades mycket av verksamheten åt nykterhetsarbete, mest kanske teoretiskt men även praktiskt. Templet Svea skickade representanter till olika nykterhetskommittéer och konferenser, skaffade fram kända talare till sina offentliga möten och ställde sig bakom resolutioner till myndigheterna. 1916 sände man ett telegram till riksdagen med instämmande i något nykterhetspolitiskt förslag. Templet arbetade för rusdrycksförbud och när brattsystemet och motboken infördes uttalade Templet Svea sitt missnöje med reformen.

Inför den stora folkomröstningen 1922, för eller emot brännvinsförbud, kämpade nykterhetsvännerna i Huskvarna och Hakarp framgångsrikt. Visserligen nådde man inte fram till förbud, men Huskvarna var den stad i riket som fick de procentuellt sett mesta JA-rösterna. Inte mindre än 87 % av Huskvarnas röstande lade sin röst för förbud.

Till de mera praktiskt inriktade åtgärderna kan man räkna Templets försök att sätta stopp för den ölvagn, som regelbundet besökte Ebbes och Stensholm.

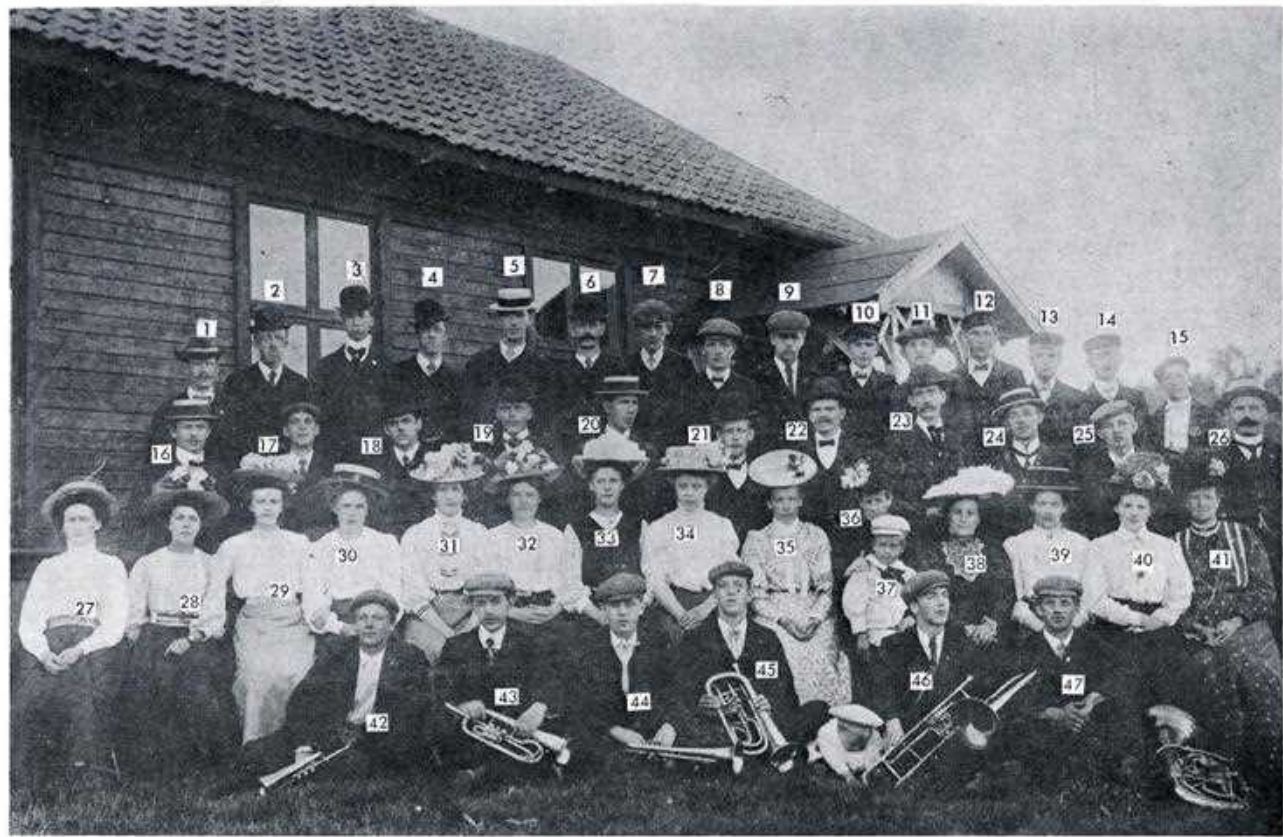
De medlemmar som slutade besöka mötena och hamnade i sällskap där flaskan gick laget runt, fick påhälsning av Templets besökskommitté. Ofta lyckades man återföra vederbörande till föreningsgemenskapen.

Bioblockad och rökförbud.

När biografen Sirius i Jönköping år 1908 tog för vana att göra reklam för en alkoholhaltig dryck, beslutade föreningen att bojkotta denna nöjesinrättning så länge alkoholreklamen pågick. Dryckerna Temperence och Kejsardricka förklarades som olämpliga för templarna och även mot tobaken fördes tidvis en hård kamp. I lokalen var tobaksrökning förbjuden, men eftersom förbudet förnyades allt som oftast kan man kanske betvivla efterlevnaden. År 1910 bildades inom Templet Ebbes Antinikotinförening, som dock självdog efter någon tid. Många andra underavdelningar bildades. Sångkör, teatersällskap, strängmusik och hornmusikkår är tidigare nämnda. Dessutom verkade under olika epoker: Barntempel, studietemplet Framåt, folkdanskklubb och ungdomstemplet Sveas Framtid. Biblioteket hade tillkommit redan i samband med Templets bildande. Något stort antal böcker fanns väl aldrig i boksåpet men de som fanns lästes förmodligen flitigt. Leonard Strömberg var en av de populärare författarna och han var representerad med böckerna: "Enkans son", I brytningstid och Tiggardrottningen. Säkerligen fanns även böcker av mera kvalificerade författare. Det är känt att Kiplings Djungelboken hörde till de mera efterfrågade.

Gubben Noak.

Även i övrigt försökte Templet Svea att (efter dåtida förhållanden) sprida kultur. Uppläsning av kända författares verk förekom ofta. Att sådana arrangemang tidigare varit ovanliga i Hakarp förstår man, när man läser i protokollet från 1909: "*Eftersom många medlemmar svävade i okunnighet om vad en Frödingsafton är upplyste ÖT om det*". Vid ett annat tillfälle hade man Strindbergsafton, och då svarade Oskar Linell för uppläsningen. Johan Karlsson (som senare blev stadskassör i Huskvarna) läste någon gång 1913 Boles av Maksim Gorkij. Även Jack London hörde till de författare vars verk deklamerades i Templet Svea. När det gällde sång och musik

försökte man hålla en god kulturell standard, men undantag förekom säkerligen också. I ett protokoll kan man läsa: "*Aftonens underhållning bestod i att Broder Karl Olsson sjöng Gubben Noak*".

Dans eller Folklekar?

För att locka nya medlemmar och för att hålla kvar de gamla var det ju nödvändigt att ordna någon form av nöjen. Det är väl troligt att Templet Svea var den första förening i vår socken, som svarade för organiserad förströelse. Här ordnades kaffefester, paketauktioner, basarer, brevaftnar och äggsexor. När någon eller några av Templets ynglingar skulle åka in i militärtjänst ordnades sillsexa för dem. Nöjena kan förefalla enkla, men eftersom den tiden inte hade mycket att bjuda på i nöjesbranschen, blev arrangemangen livligt uppskattade, och många ungdomar drogs till Templet enbart för den organiserade förströelsen.

Grammofonmusik fick templarna njuta av redan 1902, skioptikonbilder visades ibland och 1919 förekom biografföreställning hos Templet Svea.

Efter mötena hände det att ungdomarna fick tillstånd att stanna kvar i lokalen för att ägna sig åt folklekar. Steget från de beskedliga folklekarna till den ökända dansen var inte långt, och den gränsen överskreds ofta. Lokalens upplåtande för den förbjudna dansen var ett ständigt återkommande problem, som oftast delade upp templarna i två grupper.

T. v. visas Templet 925 Svea med musikkår 1906.

1. Fredrik Englund	17. Hendel Lindkvist	33. Alma Sandkvist
2. Gunnar Bergkvist	18. Gustav Bergström	34. Sigrid Svensson
3. Karl Pettersson	19. Karl Karlsson	35. Fru Åkerlund
4. Robert Bergkvist	20. K. Smedberg	36. Fru Jernell
5. Gustav Krantz	21. John Åkerlund	37. Son till Jernell
6. August Karlsson	22. Ernst Jernell	38.
7. Ture Moberg	23. K. Svensson	39. Fru Vetterholm
8. Oskar Rosén	24. Gustav Vetterholm	40. Judith Linell
9. Hugo Bergström	25. Karl Olsson	41. Stina Friman
10. Artur Landén	26. Johan Friman	42. Ragnar Hallkvist
11. Hjalmar Linell	27. Hanna Bengtsson	43. Gunnar Landén
12. Algot Randau	28.	44. Karl Johansson
13. Ernst Dahlström	29. Agda Andersson	45. Helge Randau
14. Harry Dahlström	30. Sigrid Jonsson	46. David Bergström
15. Ture Randau	31. Hanna Krantz	47. Gustav Olsson
16. Ture Andersson	32.	

Gökottor och resor.

På försommaren ordnades gökottor på skilda platser i Hakarp. Då medverkade för det mesta någon musiker, lekar och kaffeservering förekom. Ungdomar av båda könen passade på tillfället att under lek och skämt göra bekantskaper som i en del fall resulterade i äktenskap. Gökottor skall ju hållas i månaderna maj eller juni och det är ju ett känt faktum att man sällan kan höra någon gök efter midsommar. Men en av "malmrosapojkarna" föreslog framme i juli månad att man skulle ha en kråkotta, och det hade kanske kunnat vara minst lika roligt.

År 1912 lyckades man få hyra en sommarplats på Ekåsen, men efter ett par år ville av någon anledning riksdagsman Gustafsson på Stensholm inte förnya kontraktet. Man hyrde i stället en sommarplats på Göransbergs ägor.

Sjöturer på Vättern var mycket populärt bland nykterhetsvännerna i södra vätterbygden. Nästan varje sommar ordnades utflykter till Motala, Visingsö, Karlsborg eller Gränna. Månskensturer med Motala Express hörde också till de arrangemang som flera lokaltempel ordnade gemensamt.

1909 ordnades en resa med Gripenbergsjärnvägen. Målet för resan var Bunn, där en nykterhetsfest hölls på en av öarna i sjön.

Vintertid ordnade man slädpartier till Forserum, Tenhult eller någon annan ort där TO var representerad. Vid framkomsten bjöd ortens templare på kaffe. Ibland kom templare från andra orter per släde, och då kunde Templet Svea återgälda gästfriheten. Ett flitigt umgänge förekom med Templen i vätterbygden: Vätterns Ros, Hoppet, Maria, Frihet, Framåt och Fridsblomman — alla i Jönköping, Syskonringen i Bunn, Vårblomman i Hovslätt, Rimfrost i Tenhult liksom med Enighet, Dalens Ros och Heimdahl i Huskvarna.

Föreningshus.

Templet Sveas lokal var en stor tillgång även för många andra föreningar i Hakarp. I första hand var det väl fackföreningarna i Ebbes och Stensholm, som höll sina möten i Templarlokalen. Men även Hakarps Lantarbeteares Fackförening hyrde Sveas lokal under den korta tid lokalavdelningen existerade åren 1919—20. I brist på en Folkets Hus-lokal höll även de vänsterinriktade politiska orga-

nisationerna sina möten i lokalen. Ebbes socialdemokratiska ungdomsklubb hyrde lokal redan 1908, och när vi kommer fram till 1921 fanns bland hyresgästerna också Kommunistiska ungdomsklubben liksom Hakarps Socialdemokratiska Arbetarkommun och Hakarps Socialdemokratiska Vänsterkommun*. Senare tillkom Kommunistiska Kvinnoklubben. Det var gott om politiska föreningar på vänsterkanten i tjugotalets Hakarp.

Hakarps Frisinnade Förening hyrde lokalen en gång 1919.

Men även andra föreningar än fackliga och politiska lånade tak hos Svea. Egnahemsföreningen höll till där redan 1902, Ebbes arbetares Hushållsförening hyrde lokal 1909 och vid samma tid eller några år tidigare övade Stensholms Strängorkester i Templet Sveas byggnad. Pettersbergs Fruktdlarförening, Skyttegillet, Frälsningsarmén, Efraims Budbärare, Musikkåren Lyran och Stensholms Arbetares Musikkår hörde också till hyresgästerna. Förutom lokal kunde Templet också till ett pris av 50 öre per gång hyra ut en stor kaffekokare, som den framsynta styrelsen inköpt redan 1897. En tältduk fanns också för uthyrning till festarrangörer.

Svårt med ekonomin.

Uthyrningen borde ju ha gett en hel del inkomster, men de hyrande föreningarna var fattiga och hyran sattes därför alltför lågt — affärsmässigt sett.

Ofta hade Templets medlemmar starka sympatier för de föreningar som hyrde lokalen. Så var fallet under de många strejker, vilka härjade under tiden från sekelskiftet och fram till 1930-talet. Då uppläts i regel lokalen alldeles gratis till de olika fackföreningarna.

Nykterhetslokalen fyllde således en mycket stor uppgift i det på profana lokaler fattiga Hakarp, men för Templet Svea var låneräntorna ett varje kvartal återkommande bekymmer. Ofta fick Friman eller någon annan idealist låna föreningen pengar så att kassören förfallodagen kunde gå till banken och klara av ränteskulderna på fastigheten. Uppvärmningen av lokalerna drog också en hel del kostnader med sig, och ibland hände det att en ideologisk diskussion

not. Hakarps socialdemokratiska vänsterkommun var ansluten till Sverges socialdemokratiska vänsterparti, som hade bildats 1917 efter en sprängning av Sveriges socialdemokratiska arbetarparti. Vänsterpartiets allmänna grundsatser överensstämde ganska väl med arbetarpartiets, men dessutom betonades nödvändigheten av utoparlementariska aktioner. Partiet splittrades 1921, då majoriteten av medlemmarna bildade Sverges kommunistiska parti.

avbröts av vaktmästaren, som anmälde att veden var slut. Till nästa möte var någon av medlemmarna tvungen att skaffa hem ved och till och med förskottera pengarna tills kvartalsavgifterna kommit in.

Inkomsterna kom, förutom genom uthyrning och kvartalsavgifter, via kollekter, lotterier och fester. Några gånger samlade medlemmarna in kasserade galoscher och sålde gummiskrot för att hjälpa upp ekonomin.

Elektricitet ersätter fotogen.

Kristiden vid första världskriget medförde bl. a. att Templet inte kunde skaffa den för belysningen nödvändiga fotogenen, verksamheten avtog och medlemsantalet sjönk. Det hjälpte inte att man höll mötena mitt på söndagseftermiddagen. Åren 1917—18 låg verksamheten nästan alldeles nere, men så satsade man år 1919 på att dra in elektrisk belysning i fastigheten. Kostnaden täcktes med ett lån på 700 kronor och så ökade verksamheten återigen.

Nationaltemplarorden.

I april 1920 ställde Eskil Lago frågan *"äro ceremonierna som ingå i Templets arbetsordning till nytta eller till skada för TO?"* Det rådde enighet om, att en reformering och förenkling av ceremonierna skulle vara önskvärd. Men samtidigt framhölls att om en planerad sammanslagning mellan Templarorden och Nationalgodtemplarorden (NGTO) blir verklighet så kommer arbetsordningen att reformeras. Man beslöt att avvakta utredningen och 1922 skedde sammanslagningen. Huvudorganisationen kom därefter att heta Nationaltemplarorden (NTO).

Lenin ersätter Oskar II.

Politiskt sett var Hakarp på 1920-talet känt som ett starkt fäste för de vänsterorienterade partierna, och dessa satte också sin prägel på Templet Svea och dess verksamhet. Dessa vänstergupper skulle säkerligen ha haft stora problem med lokalfrågan om inte Templets byggnad hade funnits. Många av Templets medlemmar var organiserade i Ebbes Kommunistiska Ungdomsklubb och de såg till att tillräckligt många styrelseposter blev besatta av rättrogna kommunister. I första hand var det naturligtvis lokalen de unga kommunisterna

ville slå vakt om. Vid granskning av de gamla protokollen kan man dock konstatera att nykterhetssaken ingalunda försumrades. Dessa ungdomar gick helhjärtat in för sina ideal, däribland nykterhetsfrågan. Det är ju känt att den politiska arbetarrörelsen redan från början betraktade brännvinsmissbruket som ett av de största hindren för arbetarklassens frigörelse och kommunisterna hade rusdrycksförbud som målsättning i sitt politiska program.

Den kände talaren pastor Spaak, kommunist och nykterhetsivrare, talade för nykterhet hos Templet Svea och höll politiskt föredrag hos Kommunistiska Ungdomsklubben — inför nästan samma publik och i samma lokal. Samarbetet mellan nykterhet och kommunism var påfallande stort i Hakarp på 1920-talet, och när sekreteraren allt oftare nämnde "*klubben*" i protokollet var det alltid den kommunistiska ungdomsklubben som avsågs. I april 1924 fick "*klubben*" tillåtelse att pryda lokalen med ett porträtt av Lenin. Om inte sekelskiftets tavlor med kung Oskar och hans gemål plockats ned tidigare, så försvann de nog nu.

Kanske kan man se tavelbytet som symboliskt för den nya andan inom Templet Svea.

Många medlemmar till U S A.

Den ekonomiska situationen var dock allt annat än ljus och förslag om att sälja fastigheten och upplösa Templet väcktes 1924 av "åldermannen" Friman som kanske inte gillade utvecklingen inom Templet. Nedläggningsfrågan avslogs dock sedan distriktsordföranden Gustav Knall från Jönköping lyckats övertala templarna att fortsätta verksamheten.

De svåra tiderna på 20-talet hade till följd att många av Tempelts unga medlemmar reste till Amerika och avskedsfesterna för utvandrarerna var många. De arbetslösa medlemmarna befriades från avgift, och föreningens ekonomi blev allt sämre. Frågan om exekutiv auktion på fastigheten blev aktuell 1926, sedan lånet fått förfalla utan att bli betalat. Räddningen blev denna gång den ganska nybildade Föreningen Folkets Hus i Hakarp som i november 1926 lånade Templet Svea 2000 kronor. Det överenskomms att Templet inte behövde betala in någon ränta utan denna lades till skulden, som därigenom

kom att ökas varje år. En inteckning i fastigheten lämnades som säkerhet och Salomon Gustafsson var behjälplig med upprättande av lånehandlingen.

Ordnad ekonomi resulterade i Templets nedläggning.

Ett par år senare fördes nya förhandlingar med Folkets Hus-föreningen, vilka resulterade i att Templet Svea försålde fastigheten den 1 oktober 1928 till ett pris av 3500 kronor. I kontraktet förbehöll sig Templet rätten att under fem års tid disponera lokalen gratis två kvällar i månaden. Samtidigt förband sig säljaren att vid frånträdet köpa minst 60 andelar à 10 kronor i Folkets Hus-föreningen.*

Nu var det slut på Templets ekonomiska bekymmer, man hade gratis lokal i fem år och ett litet kapital, som placerades i K. F.:s sparkassa. Så lysande förutsättningar hade Templet Svea aldrig tidigare haft. Men tyvärr verkade det som om avsaknaden av de ekonomiska bekymren blev för mycket för templarna. Mycket energi i den tidigare verksamheten hade åtgått för att klara Templets ekonomi. Nu behövdes inte längre dessa ansträngningar och aktiviteten avstannade. Verksamheten vilade en tid och motiveringen var enligt protokollet: *"Templet kan ej under nuvarande förhållanden hävda sin ställning som nykterhetsförening enär medlemsantalet nedgått och nyanskaffning av medlemmar är omöjlig"*. I slutet av 1932 erbjöds Eskil Lago en krona i reseersättning för att åka till distriktschefen och samråda om Templets nedläggning. Föreningens sista protokoll är daterat den 1 maj 1933 och där beslutar Templet Svea att låna ut sitt kapital på 1300 kronor till Folkets Hus-föreningen. Templets boksamling sammanlades med det lilla bibliotek ABF i Hakarp hade, och den bildningsverksamhet som Svea hade bedrivit övertogs väl också av ABF.

I och med Templet Sveas upplösning sattes punkt för en föreningsverksamhet som säkerligen haft stor betydelse för de ungdomar, som växte upp i Hakarp under 1900-talets två första decennier.

not. I Folkets Hus-föreningens regi tillbyggdes senare huset på norra gaveln. Köket och kapprummet blev större och huset fick en andravåning med vaktmästarebostad. Fastigheten ägs numera av Filadelfiaförsamlingen som också har gjort en tillbyggnad. Bl. a. har samlingslokalen förstorats.

Den fostrande gärning som Templet Svea utförde kan kanske sammanfattas i den resolution om begreppet nykterhet, som Nils Söderkvist och Helge Randau författade redan 1910.

Templet uttalar som sin mening att begreppet nykterhet innefattar vida mera än vad man i allmänhet är benägen att tro.

Såsom en grund anser Templet afhållsamhet från alkoholhaltiga drycker vara, och som en naturlig följd av detta ett intelligent och värdigt uppträdande, överallt och vid alla tillfällen så väl enskilt som offentligt.

Om kyrkklockor

av Harald Möllerström

*Trycks till jorden ned vårt sinne
under mödor och besvär,
uppåt visar korskrönt tinne
till ett mål som evigt är.
Klockans helga maningsljud
kallar syndare till Gud,
psalmen som sig mäktigt svingar
skänker åt vår andakt vingar.*

Denna psalm, sjungen till en tysk melodi från 1642 och med numret 171 i vår nuvarande psalmbok, visar på själens ro och trygghet. Kyrkans korskrönte tinne eller spira är symbolen för Guds kärlek i Jesus Kristus och tillika för den sanna vägen till livet. Hakarps kyrka har vaksamhetens symbol, tuppen, på torn och klockstapel, understrykande nödvändigheten av att hålla sig till korset, Kristi kors.

Klockans helga maningsljud — antingen den hänger i klockstapel eller torn — avses att nå ut över bygden men också in i hjärtan för att väcka en längtan att träda in i Herrens helgedom och lyssna till det helga ordet.

Därav födes psalmen som "sig mäktigt svingar", lovpsalmen, tacksägelsepsalmen. Alla har inte en mäktig sångröst, och Gud hör även tacksamhetens röst i hjärtedjupet, den svaga viskningen på läpparna.

Men visst är det möjligt för en samlad menighet att göra psalmsången mäktig, och nog finns den rikaste anledning!

Klockringning

I de flesta kyrkor förberedes söndagens vila och gudstjänst genom helgmålsringningen, med eller utan helgmålsbön.

Klockan påminner då om budet i den heliga lagen: TÄNK PÅ VILODAGEN SÅ ATT DU HELGAR DEN. När Martin Luther skall förklara detta bud, säger han: Vi ska frukta och älska Gud,

så att vi inte föraktar Guds ord och predikan, utan håller det heligt, gärna hör och lär det. Det är således viktigt att respektera Guds ord, det väsentligaste för helgdagens firande. Det är helgmålsringningens budskap och mening. I somliga kyrkor åtföljs denna ringning av sju klämtningar: en för varje dag i veckan. Man kan då tänka på den gångna veckans för alltid svunna dagar och deras tillfällen, eller den kommande veckans. I en verkligt god visa heter det: Söndag börjar veckans dagar, bästa dagen är ock den. Om dess goda dig behagar, bliver varje dag din vän..

När så söndagen, helgdagen, bryter in, ringes det tre gånger i kyrkklockorna. Varför just tre gånger? Kanske ligger orsaken i tre-talets helighet. Gud är tre-enig: Fadern, Sonen och Anden. En konfirmationspräst lärde sina läs barn följande personliga förklaring. När det ringer första gången, vill klockorna säga: I dag är gudstjänst dag. Ordna nu allt för färden till kyrkan. Ät och styrk dig för resan eller vandringen. Vid andragångsringningen manar klockorna: Nu är tid att ge dig i väg för att du ska komma i tid och vara framme i lugn och stillhet, väl beredd — kanske också få några minuters stilla eftertanke på kyrkans gård. Och vid tredje ringningen, sammanringningen, träder du in i helgedomen för att med församlingen bli styrkt och befast i din kristna tro.

Förr hade man — och har man kanske alltjämt på sina ställen — den s k prästaringningen. Den utgjorde då tredjegångsringningen och verkställdes, när prästen anlände till kyrkan. Om då prästen var sen, kunde denna ringning komma att ligga mycket nära sammanringningen.

I fråga om intervallerna mellan ringningarna tillämpas olika ordning i olika kyrkor. Mellantiden kan vara en eller en halv timme. Kanske detta är beroende av sockenbornas långa eller korta färdväg till kyrkan, om således socknen varit liten eller stor till ytvidden.

Tonen från himlen

Men klockorna får också ljuda vid andra tillfällen än gudstjänsterna. Det mest vanliga är vid dödsfall i församlingen. Mångenstädes får klockorna klämta samma dag eller följande dag, när någon är död. I mina första församlingar som präst, Skirö och Nye, kunde man när klockan gick höra, om det var en man eller en kvinna som

var död: för kvinna klämtade man i lillklockan, för man i storklockan. Huskvarna har alltså kvar klämtning och ringning under veckan när dödsfall inträffat. Denna ringning kallas själaringing: själens pilgrimssång här på jorden är slut för en fullkomligare i himlen. Man var mycket angelägen om denna ringning. Ofta förekom ringning, när graven öppnades.

Tacksägelse är det utomordentligt vackra uttrycket i kyrkan för meddelandet vid högmässan om dödsfallet. Seden har varit, att man vid tacksägelsen ringt i klockorna efter gudstjänstens slut. Numera torde man allmänt övergått till att ringa denna tacksägelseringing omedelbart efter det meddelandet om dödsfallet lästs på predikostolen. Denna stilla ringning vill beledsaga de sörjandes och övriga församlingsbors bön om en salig hädanfärd.

När den döde så föres till den sista vilan, på kyrkogården, följes han av kyrkklockornas högtidliga hälsning. Den gamla ordningen var, att man samlades vid kyrkporten. Därifrån gick processionen med kistan direkt till graven. I spetsen gick prästen och klockaren, sjungande Jag går mot döden, jag går mot himlen var jag går (Sv ps 549), medan klockorna ringde. Så följde jordfästningen. När den var slut, ringde klockorna åter — nu till gudstjänst i kyrkan. Jordfästningarna skedde nämligen så gott som alltid på söndagarna före högmässan, och det var självklart, att man skulle vara med om denna.

Numera sker jordfästningarna uteslutande på vardagarna och i kyrkan. Ringningen efter gravsättningen har i regel bortfallit — den fungerade ju förr som sammanringning. Dock är bruket olika på olika platser. Den siste, vad jag vet, som begrovs efter den gamla ordningen på Hakarps kyrkogård, var länsskogvaktaren och kyrkörden Ivar Meurling. Han hade så velat. Det var den 10 aug. 1966.

Naturligtvis användes kyrkklockorna vid olika samlingar i kyrkan, men när det står i en bröllopsvisa "När bröllopsklockor ringa", så får väl detta hänföras till romantiken. Det torde inte vara vanligt, att klockorna rörs ens vid kyrkbröllop — kyrkohandboken nämner intet om den möjligheten. Men den vänlige kyrkvaktaren i min gamla församling Visingsö brukar tillfråga kontrahenterna, om de önskar ringning. Blir det ja, villfares begäran gärna med någon minuts ringning. Annars får det vara.

Kyrka och stat

Eftersom Konungen är Svenska kyrkans högste jordiske ledare — det är väl absurt att det kan vara ett kollektiv som Regeringen — så tas alla kyrkans klockor i bruk vid sorg och glädje i kungahuset. Sådana ringningar brukar ta åtskilliga timmars tid.

Bindningen mellan kyrkan och staten torde också vara anledning-
en till att kyrkorna också ringer vid krigsutbrott och allmän mobi-
lisering.

I linje med denna ringning torde man kunna ställa den som man — åtminstone förr — verkställde vid allmän eldfara. Det var en kallelse till allmän värtjänst — ett uttryck för kyrkans ansvar även i världsliga ting.

Tjänsten

I äldre tider såg man på klockringningen som en del av gudstjänsten. Den sköttes av det lägre prästerskapet, och vid ringningen bar man liturgiska kläder. Så småningom anförtroddes ringningen åt särskilda kyrkotjänare, som också hade att vårda kyrkan och dess inventarier. Efter kyrkklockorna fick de namnet klockare. År 1842, då den nya skolstadgan infördes, förenades skollärare- och klockartjänsterna. Då orgel anskaffades till kyrkan, lades därtill organisttjänst och uppgiften att leda kyrkosången (kantor = sångare). Allt kunde skötas av en enda man, och så uppkom de förenade kantor-, organist-, klockare- och lärartjänsterna. Den del av klockartjänsten som omfattade ringningen av klockorna ombesörjdes nu av särskilt anställd kyrkvaktare. Författningsbestämmelserna om de förenade tjänsterna upphävdes år 1947.

Men då tre kyrkklockor inte kunde manuellt skötas av en enda man, behövdes ett flertal medhjälpare. Dessa kallades ringare. Vid söndagens gudstjänst pålystes från predikostolen, vilken rote (del av församlingen) som hade ansvaret för ringningen nästa söndag. Detta gjorde, att församlingens samtliga manliga medlemmar var mer eller mindre ringkunniga. Utvecklingen förde emellertid slutligen till att man fick anställa särskilda ringare.

När nu i många kyrkor elektrisk ringning införts, kan klockorna sättas i gång på ett mycket enkelt sätt. Kanske något av det symboliska värdet i ringningen — då hela församlingen ringde samman

till gudstjänst — förlorats, men vi får vara tacksamma, att klockorna alltså ringer och kallar gammal och ung. I Hakarp ringes alltså manuellt, om än i något mekaniserad form.

Kyrkklockorna och deras vård var föremål för många bestämmelser i de gamla landskapslagarna.

Kyrkvårdarna hade stort ansvar. I upplandslagen föreskrevs, att kyrkvårdarna skulle böta sju marker, om klockan föll ned och slog ihjäl ringaren. Om endast klockan skadades, blev böterna tre marker. Liknande föreskrifter fanns i övriga landskapslagar. Ringningen var inte ofarlig, då klockorna var upphängda i rep och läderband, som fort nöttes ut. Det gällde alltså att hålla dem i betryggande gott skick.

Historia

Klockorna är troligen av orientaliskt ursprung. Redan under antiken (tiden före kristendomen) användes klockor. I staden Nineve (som omtalas i profeten Jonas bok i Bibeln) lär man ha haft klockor i sina tempel. Då är man 3000 år tillbaka i tiden.

I historien om Starkad eller Starkodder berättas det, att denne sagohjälte hörde "klockors veka ljud", när han besökte det hedniska gudatemplet i Gamla Uppsala.

I den kristna kyrkan tycks klockor först ha använts i Nordafrika. Under 500-talet infördes klockor till Italien. Första belagda årtal för deras användning är 535.

Klockorna blev vanliga i Rom och Frankrike omkring år 600.

Till Sverige kom kyrkklockan med Nordens apostel Ansgar i början av 800-talet.

Enligt förteckning över kyrkor i bokverket Vår svenska kyrka, utgivet 1950, är lillklockan i Saleby kyrka i Västergötland den äldsta daterade kyrkklockan i Sverige. Den har en runinskrift som anropar Jungfrun Maria och Sankt Dionysius (biskop och martyr död 285) och bär årtalet 1228. Men den äldsta i bruk varande kyrkklockan i Sverige är — enligt samma källa — den i Ödskölts kyrka i Dalsland. Den stammar från 1100-talet.

En föreställning om vad en klocka kunde genomgå, säger oss inskriften på den första kyrkklockan i Christiania (nuvarande Oslo).

Den berättar själv:

*Jag först mig høre lod i Stadens första Kirke
So af den Hellige Treenighed var kaldt — 1639
Men der en ildebrand förbød mig mer at virke — 1686
Jag straks förnyed blev til forrige gestalt — 1687
Og i Vor Frelzers nyopbygde kirke siden — 1699
Betjente Stadens Folk til jag omsider brast — 1763
Ved egne middler dog omstøbtes, at mens Tiden
Omvoxler må til Guds aere blive fast.
Constituus Hafniae Michael Karl Troschek — 1764
Adjutante Deo me fecit fusor Campanorum rego.*

Anm. Ännu en gång, 1835, omstöpt. Hänger nu i Oslo domkyrka.

Klockgjuteri

Klockorna gjordes i regel — och regeln är väl gällande än i dag — av en legering av koppar (omkring 80 %) och tenn.

Klockor av gjutjärn och gjutstål kan ej mäta sig med klockor av klockbrons. Ingjutning av silver eller andra metaller försämrar klangen.

Enligt tidens sed och tänkesätt har här som annorstädes förenats vissa folkliga föreställningar med den vigda "malmen". Till exempel: om man fick tillfälle skrapa av något av klockmetallen, kunde man därmed bota sjukdomar eller utföra vissa magiska handlingar.

Den tidigast kände svenske klockgjutaren hette Hedenvicus, som var verksam i Stockholm under medeltiden. Under 1600-talet träffar man på mästare sådana som Gerdt Meyer och Jurgen Putensen, även dessa i Stockholm. Klockgjutarna var också verksamma som styckgjutare (gjutning av kanonrör) — alltefter konjunkturer och beställningar.

Kyrkklockorna i Hakarp

I de flesta kyrkor torde från början klockorna varit placerade i klockstaplar, i vissa delar av vårt land i klocktorn eller k Campaniler. Men ingen av klockstaplarna från medeltiden har bevarats i våra trakter.

Nuvarande klockstapeln i Hakarp byggdes 1747, men den gamla kyrkan, före 1694, var också försedd med stapel. Kumlaby kyrka på Visingsö av sten härstammar från början av 1100-talet, men här tillbyggdes något årtionde senare ett torn för klockorna. Brahekyrkan på ön har också torn som fungerat som klocktorn, men här byggdes klockstapeln, som fortfarande hyser klockorna, 1652.

”Endast i mycket sällsynta fall kan det påvisas, att en kyrkas hela klockbestånd bevarats från tiden för Gustaf Vasas klockuppbörd (1530) till våra dagar. Så är emellertid med största sannolikhet fallet i fråga om Hakarps ringklockor. De två äldsta klockorna äro enligt min mening gjutna under medeltiden”. Så skriver Ragnar Lindstam i sitt arbete Om kyrkor som försvunnit och klockor som sjungit i Tveta Vista Mo.

Dessa två klockor i den gamla kyrkans klockstapel uppflyttades 1694 i den nybyggda kyrkans torn, beläget mitt över det grekiska korset i byggnadskroppen.

Omsider blev dock klockornas tyngd alltför påfrestande för det smäckra tornet. Så tillkom den förut nämnda klockstapeln, som alltjämt är i bruk. Där upphängdes de två medeltida klockorna och dessutom en nyanskaffad större klocka, stöpt 1746 av klockgjutaren Gerhard Meyer.

De två äldsta klockorna är utan inskrift, vilket just kan vara ett bevis för deras ålder.

Den större av dem har med byglar en höjd av 93 centimeter och en diameter av 90 centimeter, den mindre 63 resp 54 centimeter. Båda är försedda med rundstavar, även detta ett tecken på den höga åldern.

Storklockan har en diameter av 93 centimeter och väger c:a 438 kilogram. Den har följande inskrifter i nutida stavning.

Den ena sidan:

Till Guds Namns Åra och Hakarps församlings tjänst är denna klocka efter Patroni Ecclesiae (= som tillsätter präst i församlingen) Högvälborne Herr Landshövding Arvid Hägerflychts tillståndelse och Församlingens åstundan igenom Prosten och Kyrkoherden Anders Ståhls försorg med kyrkans egen bekostnad gjuten i Stockholm år 1746 av Kungl Styckgjutaren Gerh Meyer.

Andra sidan:

*När dånet av mitt ljud dina öron mände röra,
till templet skynda dig Guds ord andäktigt höra.
Dock akta dig, att blott ljud dig tager in.
Låt ordets kraft och saft intryckas i ditt sinn.*

Därmed har vi kommit in på kapitlet om kyrkklockornas

Inskrifter

Ring in gudstjänsttid! Hjärta och hand, Tanke och tunga, Folket, vårt land, Gamla och unga, Gärning och kall Gud skola dyrka. Världen all Blive Guds kyrka. Glöm misströstan, min själ. Vet, oss Gud ej försmår. Sörj, o folk, för ditt väl. Ring in gudstjänstår!

Natan Söderblom sjunger så (Sv ps IV) om gudstjänst i vårt land och alla länder. Liknande tankar möter i Sv ps 54: Ringen, I klockor, ja ringen i midnattens timma — Frid till vår jord Kommer med himmelens ord. Ära ske Herren i höjden.

Något som undertecknad ogärna avstår ifrån är att efter tolvslaget i nyårsnatten i radio lyssna till alla Sveriges domkyrkoklockor. Alltjämt hörs Sven Jerrings röst vid detta tillfälle. Alla stiftens domkyrkoklockor presenteras. Vi får höra inskrifterna. De är alla små uppbyggliga stycken. Det är en samstämmig klang över land och hav. Fastän alltid samma svit ger den ny stämning varje år.

Domkyrkoklockorna har således sina inskrifter, men såsom framgått av föregående är de inte ensamma därom. Landskyrkornas klockor uppvisar ofantligt många prov därpå. Latinet är ofta förekommande. Somliga innehåller endast uppgift om årtal, då klockan kom till, vilka som styrde i landet och i socknen. Det kan dock vara fyndigt även det:

*Då Svears Giöthes Kong
den tredje Gustaf dyre
uppsteg på svenska thron
och mottog rikets styre,
när ett för tvenne sju
ett efter dem man skrev (alltså 1771)
jag då till Bankeryd af Fries
i Jönköping omgjuten blef.*

Exempel på standardiserade inskrifter är följande från Visingsö:

*År 1910
under Gustaf V:s regering blef denna klocka inköpt,
J E Wirsén var då kyrkoherde,*

Kantor var A Aldén

kyrkvärdar voro John Gustafsson och J A Strandberg.

Gjuten af K G Bergholtz & C:o i Stockholm.

I Lekeryd har storklockan en inskrift som vittnar om en stor offervilja hos församlingsborna:

En värdig församling sin kostnad ej spart

att skaparens ähra befrämja fullsnart

och wählwilja kierligt bewisa.

Hwart hushåld i socknen, hwart tiensthion också

med ymnoga skänker mig hafwa tänkt på,

som ljudet mitt städse skall prisa.

Författarna

Vilka har författat inskrifterna på våra kyrkklockor? Det är väl, vad beträffar äldre klockor, kyrkans och bygdens män. Prästerskapet var vid denna tid i hög grad latinkunnigt och socknens män hade det praktiska sinnet. Man vände sig också till stiftets ledare. Här kan nämnas Haquin Spegel, ärkebiskop, med inskrift på S:t Larsklockan i Linköpings domkyrka (1711) och Johan Olov Wallin, ärkebiskop, † 1839, exempelvis på storklockan i dalasocknen Sundborn.

Men på klockor närmare vår tid träffar vi på tidens skalter och författare. Exempel: Erik Axel Karlfeldt, † 1931, Ulfsjöns kapell i hans hemlandskap, Albert Engström, † 1940, storklockan i Kiruna, Bertil Malmberg, † 1958, Landsorts kyrka i skärgården utanför Nynäshamn, Dag Hammarskjöld, † 1961, Kartum i Lappland och Bo Setterlind, som på klockan i Klippan, Skåne, skrivit följande:

Allt jordiskt flyr, dess härlighet försvinner.

Men Herrens klippa står i evighet.

All makt på jorden har ej nöden.

Mot mörkret strålar stjärnans bild.

Guds kärlek starkare är än döden.

Räds ej den sista stunden.

När du skall bryta upp från allt,

du ryckes upp från grunden

och får en ny gestalt.

Tron är en sällsam pärla att vinna och bevara.

Den bär i sig ett himmelskt ljus, en kraft att uppenbara.

Tylösand är en välkänd badort i Halland. Där har man uppfört en kyrka, som till största delen härrör från den gamla kyrkan i Lidhult i Småland. Kyrkan har två klockor. Den ena, "Prins Bertils klocka", har denna inskrift:

<i>Lovsång och psalm</i>	<i>löfte och bön</i>
<i>sjunger min malm</i>	<i>från stapelns krön.</i>
<i>Jag ringer över landen</i>	<i>frihetens bud</i>
<i>och människoanden</i>	<i>hem till Gud.</i>

Den andra klockan, "Dronning Ingrids klokke", säger:

*Med stemme spaed jag synger med,
o broder, på din salme.
Med fugl i skov Guds nådes lov
istemmer vore malme.*

Litteratur

Forskning i kyrkklockornas historia och utveckling, CAMPANOLOGI, är en ung vetenskap. Tidskriften "Acta Campanologica" utkom med sitt första nummer 1966 med komministern Lars Magnus Holmbäck, död 1976, Visby, som redaktör. Bakom tidskriften står Nordisk samfund for campanologi. Den svenska klockforskningens grand old man är Teol Dr Mats Åmark, död 1973. Tidskriften innehåller uppgifter om forskningens gång, litteratur i ämnet och intressanta artiklar och redogörelser av författare som Martin Lönnebo (Ring, klocka, ring), Torsten Fogelqvist (Ringkarlar) m fl. Flera uppgifter ovan är hämtade ur denna tidskrift, liksom ur förut nämnda bok av Ragnar Lindstam.

Låt mig få sluta denna uppsats, såsom jag började: med en svensk psalm, nr 163:

*Give då Gud, att var vi bo,
Alltid, när klockorna ringa,
Samlas vi må i Kristi tro,
Herren vårt offer att bringa,
Hämta i bön hans hävor ned,
Skåda i hoppet den sabbatsfred
Sist för Guds folk står åter.*

Jättegrytor i Huskvarnafallen

av Leif Rodhner

Ådalsvägen i dag har i sin breddade elegans inte mycket gemensamt med samma väg som jag först såg den då jag för mer än femti år sen trampade fram i dess grus på snubblande barnfötter. Nu har jag bilburen med lätthet fraktats fram här och upp till bergets högsta höjd. På stigar som jag förunderligt väl minns också från min tidiga barndom och som alltjämt förefaller mig märkligt lite förändrade söker jag mig utför berget, ner mot en nu nästan uttorkad åfåra. Det är en klar, tidig höstmorgon efter torrsommaren 1976. Luften är så ren och tunn att tankarna tycks få extra skjuts mot barndomen. Men det är inte för att retirera bort i den jag den här dagen vandrar fram i bergsbranten.

I mitt sällskap har jag en annan gammal Egnahemspojke. Det är han som har lockat mig hit den här gången. Av någon anledning har han bett mig skriva ner något för Hakarps Krönika i ett ämne som han själv är långt mera förfaren i än vad jag någonsin kan bli. Ämnet är: Jättegrytor i Huskvarnaån.

Ådalsvägens rykte som en av vår bygds märkligaste sevärdheter har vid det här laget hunnit bli gammalt. Men för den skull inte för gammalt. Och genom hembygdsvårdares och naturvårdsentusiasters envisa insatser för några år sedan räddades många av denna säregna vägskapelses skönhetsvärden undan förstörelse. Tills bara för några få år sedan tycktes vägbyggare finna en obeskrivlig glädje i att med mäktiga maskiners hjälp dra fram sina skapelser genom den mest motspänstiga natur med samma lätthet som man drar konturer efter ritbrädets linjaler.

Så blev det nu dessbättre inte med Ådalsvägen, när den skulle rätas och breddas och dess broar byggas om. Hade vägplanerarnas intentioner ohindrat gått igenom hade också de jättegrytor vi denna morgon är på väg mot strukit med. Tillsammans med så mycket annat av den vilda skönhet åravinen har att bjuda på, även nu sedan det blivit allt mer sällsynt att få se urtidskrafternas spel i fritt forsande vatten.

Ragnar Karlsmo, som visar handen, står på botten av jättegrytan, vilket säger oss något om grytans storlek och djup.

Foto: Herbert Andersson.

Den sevärdhet i sevärdheten, som jättegrytorna här ett stycke nedom övre fallet alltså utgör, är dock med säkerhet helt okänd för de flesta som dagligen far fram genom de utsprängda bergssidorna längs Huskvarnaåns mäktiga dalgång.

I den mån dessa rader kan bidra till att sprida kunskap om dem och locka andra att studera fenomenet närmare, är det på sin plats med ett varnande ord också. Skall man ta sig fram härnere, i den för årmiljoner sedan först formade vindlande ravinen, på stenbumlingar och klippformationer, som tiderna igenom bearbetats och omformats av vatten och temperaturväxlingar, gäller det att iaktta försiktighet. Inte har heller framkomligheten underlättats av de insatser som vägsprängarna på 20-talet bidragit med. Men besvärlig-

heterna är värda att övervinnas om man vill titta närmare på de jättegrytor som finns i åfårans allra trångaste och kanske mest otillgängliga pass.

Längre ner i ån finns, vet jag, betydligt mäktigare jättegrytor.* Men de tre—fyra stycken, som vi nu närmast tänker titta på, är inte sämre för det.

Högst belägen, under en knotig tall, finner vi den första grytformationen. Dess höga läge gör att man frågar sig, hur långt tillbaka i tiden det senast fanns något vatten ur åns flöde i den. Möjligen med undantag för dimnedslaget i den de gånger i vår tid då vattnet forsar otämligt, sedan tunnlar och turbiner först fått sitt. Men denna den första grytan har naturen själv sprängt sönder någon gång för mycket, mycket längesen.

Ett stycke nedom denna visar Ragnar på den djupaste och bäst be-

Det är sannerligen inget imponerande vattenflöde i Huskvarnaån nuförtiden. Men det hindrar inte att man kan hitta jättegrytor, som den här på bilden, som alltså är "aktiva."

Foto: Leif Rodhner

nöt.

Se artikel av Harry Bergenblad: Jättegrytor i Huskvarnafallen. Vår Hembygd 1952, utgiven av Huskvarna Hembygdsförening.

varade av jättegrytorna här i ravinens smalaste sprund. Den mäter från sin övre kant 2,40 meters djup. Men på ena hållet är berget ursvarvat till ytterligare 90 cm höjd. Omkretsen är 50—60 cm. Ragnar har lagt ner åtskilligt arbete på att rensa grytan från innehåll, men han har ändå inte nått ner till botten. Där finns ytterligare ett kanske 25 cm tjockt lager med stenar, som förts med av det våldsamma vattenflödet eller rent av slungats hit när man sprängde sig fram för vägen här ovanför.

Under sitt rensningsarbete har Ragnar inte ännu funnit så mycket av de välslipade löpstenar man brukar finna på botten av en jättegryta. Den upplevelsen återstår. Men det vore orätt att rekommendera någon att ensam försöka ta sig ner i denna gryta för att fynda. Ragnar vet vad han talar om då han uttalar sina varnande ord. Han har själv varit nere. Stående nådde han upp till översta kanten med endast fingertopparna. Utan assistans hade han inte klarat uppstigningen. Nu har han också pluggat igen grytan med ett par stabila stockar för att hindra att någon av misstag eller i oförstånd hamnar i den.

De högst liggande partierna av denna grytas välslipade väggar är spiralformigt urgröpta. Men väggarna är i övrigt helt släta och lodräta.

Tanken på hur skapandet av dessa naturens väldiga skulpturer en gång gått till lämnar en ingen ro när man står här och iakttar. Det vatten som i dag kvillar fram på åfårans botten har förvisso usla möjligheter att åstadkomma något märkligare resultat. Något har väl kunnat uträttas under de tider man ännu minns, då man sett vattnet i all sin vilda väldighet slås till skum i det trånga klippsundsundet. Men detta kan ändå bara till nöds hjälpa en att ana hur det ursprungligen gått till i "grytverkstaden".

Man känner något av okunnighetens välbehagliga frysningar då man söker skapa sig en bild av hur det såg ut här en gång för några årtusenden sedan. Vad var det som hände när den stora isen drog nordpå, när isälvarna frustande forsade fram och fraktade sitt slam och sin stenmæld genom dalen? Jättegrytorna är ett av de tecken vi har kvar på vilka väldiga krafter som verkade, då det virvlande vattnet satte rotation på klippstycken, som slipades ner och i sin tur slipade ner berget. Nej, vi avstår från vidare försök att förklara.

*Lagom att kyla sin dryck i är denna
"dvärggryta", som Ragnar Karlsmo
provar med sin flaska.*

Foto: Leif Rodhner

Var och en må själv med fantasins hjälp forska vidare.

Löpstenar hittar man, som redan sagts, i de flesta jättegrytor. Ragnar visar emellertid upp något som han tror vara en löpssten av mindre vanligt utseende. Det vanliga är att de välslipade stenarna har kulform. Men Ragnar har hittat något som liknar ett propellerblad. Och varför skulle inte en sten i den formen ha kunnat bringas att rotera och delta i formgivningen av en jättegryta.

Längst ner mot åns botten finns ännu en gryta, inte så omfattande som den nyss beskrivna. Den befinner sig på en sådan nivå att den alltså är vattenfylld även vid lägsta vattenstånd. Här ligger flera små löpstenar kvar och är av allt att döma vid tillräckligt vattenflöde alltså aktiva. Att de inte förts bort av strömmen förklaras av att grytan har en tröskelbildning, som håller stenarna på plats. Denna grytformation mäter 30 cm i diameter och har ett djup på endast ca 25 cm från vattenytan till botten. Ett exempel på hur grytillverkningen i Huskvarnaån ännu inte är avslutad.

Att inte alla jättegrytor gör särskilt väl skäl för namnet kan man också få bekräftelse på vid närmare studium på platsen. Tittar man noga på en mossklädd klipphäll kan man finna en gryta av modell "minikylskåp". Ragnar bevisar dess användbarhet genom att ställa ner en flaska i urholkningen. Alldeles som gjord för att användas om man vill kyla ner sin medförda dryck är denna dvärggryta. Liten men naggande välslipad god är den. Och som geologisk företeelse knappast mindre intressant än sina större grannar.

Om bot för sot på 1700-talet.

av Gottfrid Granemyr

I Hakarps församlingsarkiv finns ett antal tjocka volymer, innehållande från Kgl. Maj:t och andra myndigheter utgående kungörelser alltsedan 1700-talets första decennier fram till mitten av förra århundradet. Det var kyrkoherde Anders Ståhl, som inledde den goda vanan att binda in kungörelserna i dessa präktiga skinnband, och efterföljande herdar har fortsatt med detta. På kungörelserna har dagen för uppläsandet i kyrkan antecknats, de har sedan numrerats och volymerna har försetts med ett register med en kort beskrivning av varje kungörelses innehåll. Växlande tiders glädjeämnen och bekymmer återspeglas i kungörelserna, att det mest var bekymmer går ej att taga miste på. Krig, nya skatter, missväxtår, fattigdom, svält och sjukdomar är ofta återkommande anledningar för myndigheterna att göra sig påminta, men även mindre allvarliga ämnen behandlas ibland. Det kan röra sig om största tillåtna kjolvidd, om förrymda knektar, om priset på psalmböcker och postillor, om hur man skulle förfara med kringvandrande häktemakare, tråddragare och zigenare, om villfarelser i religionen och åtskilligt annat.

En del av kungörelserna har, som redan nämnts, kommit till med anledning av de svåra epidemier, som tid efter annan härjade. Andra behandlade mera vanliga sjukdomar och försökte ge råd, hur man bäst skulle skydda sig mot dessa. Människorna har i alla tider haft att kämpa mot hotet från sjukdom och död. I försöken att bota sjukdomar och lindra plågor har ju stora framsteg gjorts under de senaste hundra åren. Går man längre tillbaka, så är det beklämmande att se, hur litet den tidens läkare visste om människokroppen och om hur den fungerade i hälsa och sjukdom. Man famlade helt i mörker och hjälplöshet. Eftersom man visste så föga om kroppens funktioner och sjukdomarnas orsaker så blev de dåtida läkarnas råd och ordinationer i bästa fall verkningslösa, men ännu oftare orsak till att den sjukes tillstånd förvärrades, hans utsikt att bli frisk minskades och till att hans plågor ökades. Universalmedlet var åderlåtning. Man trodde, att det blod, som därvid avtappades, var vad

man kallade "ont blod". Enda effekten av en sådan behandling var väl oftast, att en redan förut klen människa nu blev ännu klenare.

Man försökte sig även på medicinering. Härvid tycks man ha utgått ifrån, att "ont skall med ont fördrivas", ett uttryck som vi ju ännu en smula skämtsamt använder utan att tänka på dess allvarliga bakgrund. Tanken var tydligen den, att eftersom sjukdom var en ond och elak sak, så måste den fördrivas med motsvarande medel, om möjligt med något som var ännu mera "ont". Därför ordinerades oftast sådant, som smakade och luktade skarpt och illa. Ju vedervärdigare, desto säkrare bot.

Ett makabert exempel på en sådan ordination finns i en kungörelse från år 1740, där man ger råd hur man skulle förhålla sig, om man drabbades av "håll och styng" eller häftiga febrar. I de gamla dödböckerna är just "håll och styng" en ofta omnämnd dödsorsak. Det torde väl i de flesta fall varit fråga om inflammationer i lungor eller luftvägar. Det är inte vem som helst, som ger de här goda råden, utan Kgl. Majt:s Sundhetskommisionen, en föregångare till Medicinalstyrelsen. En del av recepten och råden är sådana, att det knappast torde finnas någon risk att eventuellt krassliga läsare av Hakarps Krönika frestas att använda sig av dem.

Här följer kungörelsen med en del gamla svårförståeliga ord utbytta mot mer begripliga och med något "moderniserad" stavning.

Kongl. Sundhetskommisionens
Underrättelse

huruledes hwarjehanda denna tidens gångbare hetsige sjukdomar kunna förekommas, och igenom tjänlige läkedomar, medelst Guds nådige hjelp, botas.

Stockholm den 5 april 1740.

Emedan wid wissa års tider, i synnerhet wår och höst, åtskilliga sjukdomar sig infinna, ibland hwilka hetsiga sjukdomar, såsom håll och styng med stark hetta, och brännsjuka eller hetsig feber med eller utan fläckar, äro de aldräfarligaste och mest dödande: Ty har Kongl. Sundhetskommisionen, igenom sina medlemmar och läkare, de fatiga, så i städerna som på landsbygden, hvilka ingen tillgång hafwa till läkare och medikamenter, följande reglor welat meddela, nämligen:

Besök hos doktorn.

1. Huru hwar och en måtte sig för sådana swära och farliga sjukdomar i akt taga och preserwera.
2. I fall man olyckeligen råkade uti sådan sjukdomar, huru man då bör sig förhålla, att man genom Guds nåd, de samma lyckeligen må igen omgå och öfwerwinna, och
3. Huru de nyss curerade och till hälsan förhulpne böra sig förwara att de icke ånyo måge falla in uti samma eller och andra sjukdomar.

Att Pleurie eller håll och styng med hetta och brännsjuka eller hetsig feber mera om våren och hösten, än andra årsens tider, människorna i allmänhet angripa, därtill synes först luften och wäderleken aldramest bidraga, hwilken, i anseende till sina många omskiften till värma och köld, starka storm- och blåsväder, som ofta på en dag sig wända och ändra, förorsakar, att den fria utdunstningen ur människans kropp, som är så nödig för hennes lif och hälsa, ibland alldeles hämmas, ibland ökes, ibland på ett oordentligt

sätt är starkare i den ena, och mindre än ingen i den andra kroppens del, häraf hindras blodet i sin fria omgång, ökes åter igen med det som naturen utur blodet redan sökt genom swetthålen att utdrifwa, hwaraf sker, att blodet twingas mera ur de yttre till de inre kroppens delar: Ådrorna därstädes mera utspänner och uppfyller, stockar sig alldeles uti de finare, och antager där ofta en skarphet och röta.

Detta är meste orsaken till alla flusser, bröstvärk, värk i lederna, håll och styng, samt hetsiga och smittosamma sjukdomar. Sedan och för det andra, gör här till mycket ett oordentligt lewnadsmaner, men i synnerhet det syndiga och fördömeliga bruk af hetsiga drycker samt fylleri, som Gud bättre, denna tiden så mycket öfwerhand tagit. Fördenskull och för att undgå sådane sjukdomar, bör man förnämligast föra ett måtteligt och nyktert lefwerne, intet öfwerlasta magen med för mycket mat på en gång, icke nyttja brännwiner och andra hetsiga drycker annorledes än som medicin eller läkemedel, men ej till törstedrycker, emedan igenom sådane hetsige dryckers öfwerflödige bruk man icke allenast blifwer alldeles oskickelig till sina sysslors förrättande, utan, jämte mycken annan olägenhet, tillskyndar sig otaliga swåra och till en del oboteliga sjukdomar, hwarupå man dageligen beklagelige exempel måste röna. Man bör försöka att hålla kroppen warm, undfly, så mycket möjligt är, dimba och kall luft, och då man sig i densamma begifwa måste, förut äta något varmt, såsom gröt, wälling, öl och bröd med ett skedblad enebär, uti ett halft stop watten kokat, hwilket allt magen uppvärmer och styrker, och blodet uti sitt fria omlopp uti ådrorna jämte en jämn transpiration och utdunstning underhåller. Eljest kunde hwart och ett hushåld förse sig med följande pulwer:

Man tager Ålandsrot, Kallmusrot, Galgo, Baggesöta, Salpeter, af hwarterda tages en knifsudd på morgonen på nykter maga uti dricka, watten eller brännwin, i synnerhet uti kallt, fuktigt och dimmigt wäder. Men om man, genom egen oförsiktighet, förkylning eller eljest infaller uti någon hetsig eller farlig sjukdom, och huru man sig då bör förhålla den samma lyckeligen att igenom gå och öfwerwinna, är fuller omöjeligt för hwar och en i synnerhet något wisst och ofelbart sätt att föreskrifwa, och likwäl om följande allmänna reglor i akt tagas, förmodar man, näst Guds hjälp, att ofwannämnda swåra sjukdomar kunna af det mesta öfwerwinnas. När någon af

Pleurie eller håll och styng warder angripen som af följande märken igenkännes:

1. Rysning öfwer hela kroppen, stundtals omväxlande med hetta.
2. Swåra styng, ibland på den ena, ibland på båda sidor tillika, som gå twärt igenom bröstet.
3. Swår andetäppa med värk och torr hosta, och
4. En tilltagande och ständig hetta med torst och huwudvärk.

Då bör först och för all ting ådren på armen öppnas på samma sida styngen stå, och, som kroppen är mer eller mindre blodfull, blodet äfwen till större eller mindre myckenhet aftappas. Will styngnet därefter alldeles intet minska sig, och man dessutan finner på det redan aftappade blodet en tjock, seg och hwitgul hinna, bör ådren ännu en gång, antingen samma dag eller dagen därefter, ånyo öppnas, emedlertid bör man ständigt arbeta därpå, att den sjuke uti en jämn och lindrig swett kan hållas, wilket sker bäst genom tunna hafre- och gryn-soppor, som bör drickas warma och till myckenhet. I detta afseende är äfwenwäl tjänligt att koka en kodyngewassla, hwaraf flitigt drickes, swetten att befordra och underhålla, hwarigenom hettan mycket minskas. Är ganska tjänligt att taga 15, 20 till 30 eller mer stycken af fåre-träck, dem i litet watten förwälla, och saften däraf utpressa, hwilket till ett halft eller helt skedblad kan intagas med litet warmt swagdricka eller öl-ost-vassla, eller ock genom ett kläde mellan ett par trätallrikar pressa ut saften af en nyss fälld häste-dynga (i synnerhet hålles den för bäst, som kommer af en swart hingst) hwaraf 2 till 3 skedblad uppblandad med wassla eller hafre-suppa på en gång intages. Dessa senare medel behöfwa intet oftare brukas, än då man märker, att swetten will afstanna och sjukdomen öka sig. Här jämte brukas med nytta, så länge själwa hettan påstår, en god knifsudd morgon och afton följande pulwer: Man tager luttrad salpeter, torra gädde-käftar, kräfstenar, af hwardera lika mycket, som stötes till pulwer och blandas, eller och en knifsudd af följande, som är ännu lättare att bekomma, nämligen, fint stötta äggeskal, och stött salpeter, af hwardera lika mycket, som blandas tillsamman, och tages in uti wad som helst den sjuke dricker. Utwärtas smörjes den delen, där styngen anhålla, med olja eller osaltat smör, hwaröfwer lägges warma hafrepåsar, (noga

tillseende att de icke äro mycket heta) som ömsas då de blifwa kalla. Börjar blod eller blodblandad materia med hostan att wisa sig, är det ett gott tecken. Densamma att befodra och slemmet desto bättre att lösa, bör den sjuke, jämte ofwanstående medel, esomoftast om dagen taga in ett halft skedblad god lin- eller bom-olja, antingen sådan hon är, eller uppblandad med litet socker och äggegula. I brist på god olja, kan man med lika god nytta några gånger om dagen nedswälja så stort som en hasselnöt i sänder nyss kärnat osaltat smör.

Sedan sjukdomen, som gärna påstår 7, 8 eller 9 dygn, under Guds nådiga bistånd, lyckligen är öfwerwunnen, fortfar den sjuke uti samma lefnadssätt, som hittils omtalat är, och sedan han hållit sig inne uti warmt och renligt rum, åtminstone 8 eller 14 dagar, kan han småningom, allt efter som krafterna och wäderleken det tillåta, wänja sig att gå litet omkring, och efter handen börja att njuta annan spis, men därjämte noga taga sig till wara för allt det, som hetsigt är, såsom öl och brännewin, peppar, ingefära, lök med mera dylikt. Uti brännsjuka eller hetsig feber förhåller sig den sjuke på samma sätt, som redan förmält är, undantagandes att han intet behöfwer oljan, det osaltade smöret och hafrepåsarna, men i stället tager in en knifsudd af endera af sistnämnde pulwer 4 till 5 gånger om dagen.

Egnahem 1904.

Sommarfest på berget

av Folke Lager

Huskvarna Egnahemsförening bildades år 1901. I 1950 års krönika har Lennart Söderkvist lämnat en initierad och levande redogörelse för hur egnahemstanken i Huskvarna slog rot och växte sig allt starkare och blommade ut i Egnahemsföreningen. I 1964 års krönika har David Svensson fortsatt och byggt på Söderqvists arbete och skildrat föreningens verksamhet fram till år 1965. En av de människor, som väldigt starkt förfäktade egnahemstanken i Sverige vid sekelskiftets början var P J Rösiö. Han var ju från trakten och anlitades som föredragshållare av Huskvarna Egnahemsförening vid en del av de fester, vilka brukade anordnas på Egnahemsplatån. Det försök till redogörelse för en sådan fest, som här följer kan tänkas ha tilldragit sig omkring 1910. Den vill om möjligt ge en bild av festen men i första hand något av den miljö, vilken egnahemsborna levde i. Underlag för berättelsen har hämtats ur Th. Engqvists berättelse i Söderqvists artikel, nedskrivna berättelser av Gunnar och Mabel Sandberg och Harry Dahlström. Vidare har efterföljande artikel i Svea av Rösiö gett en del stoff liksom ett läsestycke av Marie Louise Gagner hämtat ur Läsebok för folkskolan av år 1931. Fakta om Rösiö har tagits ur Nordisk familjebok och Svenska folkrörelser, utgiven 1936.

Låt oss förflytta oss knappa sjuttio år tillbaka i tiden. Det är en vacker sommarsöndag i början av juni. Huskvarna Egnahemsförening har fest på Ängaslätten idag. I en grann löväng med raka vitstammiga björkar har man samlats, några från de egna hemmen på platån, många nere från Huskvarna. På den med möda och svett, med fria dagsverken sedan några år anlagda Egnahemsvägen har de vandrat i gråalens, aspens, björkens och ekens skugga uppför mot festplatsen.

Vilka är det då som har kommit samman här bland ungbjörkarna uppe på höjdplatån? Jo, naturligtvis är det i första hand Egnahemsföreningens varmaste tillskyndare. Här är Johan Boman, som kanske är den hetaste eldsjelen för ett eget hem. Här finns Oscar Lysell, vilken tydligen är en mästare när det gäller grövre snickerier som att bygga hus, litet finare hantverk vad beträffar att göra en vacker inredning i huset, men även finhantverk i konsten att tillverka ett musikinstrument. Här är Palmberg och Mohn, men även Sven Jonsson med hustru och alla sina åtta barn, denne Sven Jonsson, som bodde på berget i soldattorpet före föreningens bildande och som är den som om höstarna hjälper sina grannar med slakten av fjäderfäna och grisen, en gris uppfödd på skulor från hushållen i Huskvarna, burna med hjälp av träok uppför backen. Här på festen finns många andra kända och okända in- och utsocknes besökare.

Nu ett par timmar efter middagstid, har festen kommit igång på allvar. Både barn och vuxna deltar med liv och lust i danslekarna som trådes i en glänta i dungen. "Skära, skära havre, vem skall havren binda? Jo, det skall allra kärestan — — —." Bakom ett långbord klätt med vitt omslagspapper från Konsum Union, serverar ett par raska kvinnor kaffe till publiken, vilken i små grupper slår sig ner med sina kaffekoppar och kakpåsar här och var i dungen för att pusta ut efter leken. Barnen tjarar om att få köpa en dricka eller en kola i ståndet, där ett par halvgamla flickor sköter kommersen.

Så plötsligt blir det liv och rörelse. Dahlström och Magnusson och ett par till av nybyggarna har kommit med sina nyligen förvärvade islandshästar. De har själva varit nere i Malmö och hämtat dem. Därifrån har de åkt godsinka upp till Jönköping tillsammans med djuren. Skrudade i sina långa, fotsida kappor har de sedan vandrat den sista biten från Jönköping till Egna hem. Vandringen gick gans-

Theodor Engqvist med hustru och dotter framför deras nybyggda hus i seklets början.

ka lätt och under skämt, ty den långa tågresan hade varit både trivsam och rolig. Nu är det meningen att barnen skall få sig en ridtur. De ordnas på led, och den ena efter den andra av ungarna hivas upp på de små russen, vilka villigt travar iväg runt festplatsen. Hästen upplever kanske det här bättre än att dra lasset med brödsäd från den egna torvan till kvarnen. När allar barn ridit en eller två gånger binds hästarna vid några björkar i utkanten av dungen och förplägas till tack med havre, även den odlad på den egna tomten.

Det är mycket folk, mer än vanligt, på festen idag. Hur kommer det sig nu då? En anledning är naturligtvis det vackra vädret. Den största orsaken är emellertid att föredraget, festens höjdpunkt, skall hållas av Per Jönsson - Rösiö. Han drar mycket folk, ibland så mycket att man blir tvungen att öppna kyrkor för honom, för alla andra lokaler är för små. Det är inte första gången han besöker Egna-hemsföreningen, men det är inte heller första gången han talar idag. Han har redan avverkat ett föredrag tidigare. Han reser ständigt,

från Skåne till nordligaste Lappland, ja, till alla delar av vårt land blir han kallad att hålla föredrag.

Så kliver P J Rösiö upp i den med blått och gult crepepapper dekorerade och för tillfället iordningsställda talarstolen och börjar tala. När han väl kommit igång håller han på länge. Det sägs att han kan hålla på upp till sju timmar med smärre avbrott. Det gör han inte idag. Av de som lyssnar är det ingen, som tänker på trötthet eller hunger. Alla lever sig in i budskapet han förmedlar.

Det är som om man först vandrade genom städernas trånga smutsiga gator, genom mörka fabriker, där maskinerna rasslar och människorna är klena och trötta av innesittandet. Men så förs man ut till landet, där skogen susar och vågorna slår mot strand. Där är luften ren och människorna friska och starka.

Och Rösiö visar på hur de stora egendomarna kan delas till många små, hur vattnet kan ledas bort från kärren och backarna odlas upp.

Han tar en med till gårdar med magra och små åkerlappar och förtäljer om hur jorden skall plöjas, gödslas, sås och bearbetas, för att den skall ge stora skördar, där tidigare skörden har slagit fel och kreatur och människor fått svälta.

Rösiös stämma ljuder outtröttligt. Inget är svårt för honom, inget är omöjligt, inga motgångar slår ned hans mod.

Det lyser i åhörarnas ögon och många tänker: Det här skall jag försöka när jag kommer hem.

Applåderna ljuder starka och länge, sedan föredraget är slut. Åhörarskarorna skingras nu ganska snabbt. En del dröjer sig kvar ännu en stund och handlar en dricka eller en chokladkaka i något av stånden. Men de flesta drar sig hemåt, vissa av egnahemmarna för att mjölka kon, som går på bete i egnahemsparken, eller för att mjölka geten, för att i morgon ta med sig en kvarterbutelj av den feta, hälsobringande getmjölken för försäljning till någon arbetskamrat, vilken har någon klen familjemedlem därhemma.

Men samtalsämnet på vägen hem från Ängaslätten är Rösiö och hans förkunnelse. Vem är han, vad sysslar han med när han inte håller föredrag?

P J Rösiö

av Folke Lager

"Det svenska jordbrukets apostel" är det hedersnamn Rösiö har fått. Han föddes i Blekinge 1861. Han arbetade till en början vid hemmets jordbruk, genomgick så småningom en lantbruksskola. Sin första lantbruksskola startade han på fädernegården, vilken bar samma namn som han själv. Året 1893 flyttade Rösiö till Ramsjöholm. Här öppnade han Nordiska lantbruksskolan, vilken fem år senare flyttades till Hagaberg utanför Jönköping. Där fanns ett litet försökslantbruk och man kunde genomgå 1-års eller kortare kurser. Skolan var endast en ringa del av hans verksamhet. Föredragsverksamheten var enorm och hans skrivna produktion utgjordes bl a av mängder av tidningsartiklar i skilda ämnen, av Landtmannens bok i 10 delar, Revolt i 3 delar och månadstidskriften Svea.

Rösiö påbörjade sin verksamhet i en jordbrukets depressionstid. Landsbygdens folk drog sig till industrier eller emigrerade till Amerika. Han sägs ha varit en lärare av Guds nåde.

Först och sist var han dock en agitator, väckare och folkfostrare. Han förkunnade arbetets ära. Hans strävan gick ut på att skapa ett sunt kulturliv och en rikare folklig kultur.

De svenska jordbrukarna hade en allmän obenägenhet att sluta sig samman. Rösiö gisslade böjelsen att gå vid den egna stugknuten och filosofera. Han inskräpte föreningsverksamhetens betydelse och nödvändighet. Den första föreläsningsföreningen i vårt land har sålunda startats med hans hjälp.

Rösiö var ej ansluten till något parti. Han var allt igenom en sann demokrat. Han hade sympatier för arbetarrörelsen och gladdes mycket åt t ex Brunnsviksskolans tillkomst. Hans lantbruksskola som lades ner 1929 hade i över 20 år statsanslag. Rösiö själv erhöll där- efter statlig hederspension och hade det till sin död 1935.

Följande artikel är tagen ur Rösiös tidskrift *Svea* aug. 1903.

Hjältar bland bergen

av P. Jönson - Rösiö.

Ser du ej den lilla nytimrade stugan däruppe på bärghamnen vid susande skogsrand?

Samla ditt sinne från larmande fors, från möda och jagt i svindlande yra och lägg själen bi vid dessa hem, som rests i vildmarkens klängen, och de skola tälja dig hjältesagor af fredlig id.

Huskevarna ligger där så fagert på dalbotten.

Aftonklockan tonar nu ut och förkunnar, att den långa dagens tunga arbete inom fabriken upphör.

Snart ser man en flock arbetare krafla sig upp för den väldiga bärghamnen, så hög, så brant, så söndersprängd, med klippblock vid klippblock, snärje vid snärje, att det tager rundlig tids ansträngning att komma den härliga zig-zagstigen upp till de öfre terrasserna.

Och hur lätt den gången dock är för de i dagsverket gamle tröttrade, krökte — det är fridsfläkten däruppi från som bär dem!

Du följer dem . . . Du är nu hardt nära platån . . . Du bestiger ännu en bergklint, ditt öga når nu öfver de största kronorna, och du skådar hela det brokiga samhället där nere med hundraden villor i hundra stilar af frihet och smak, skådar den stora blänkande Vetterudden, som stryker sina flikar kring sandbank och dybrädd, ser Jönköping och landskyrkor och slätter och skogar.

Men det storslagnaste ser du allra närmast omkring dig. Hvilken oerhördt oländig näjd och dock, eller kanske just därför, så sällsamt skön! Den ena bärghamnen och kullen är stoltare, djärfvare än den andra. Ekar och björkar spira ur gap och rämnor med gästfritt grus. Buskar och örter smeka sig varma utefter bärghamnen, som synas så kalla och trotsiga, men ändå låta sig smulas och rusta sig att föda, föda.

Betagen af storheten i detta vildsköna, sjunker du hän inom dig själf, drömmar en stund . . .

Men hvad är det du hör? Prassel! Stötar af spett! Knastrande, rasslande krossgrus emot raska spadar! Muntra rop i växling med häftiga lungpustar!

Ah, det är arbetarne, som du glömde dig bort från — Huskevarna

Egna-Hemsförening med all dess glöd och brus. Bärge ha stått där och ropat i sekler, ropat allvarsmanande, bedjande — och fåfängt. Ropar att få sina bundna pulsar frigjorda, att få mätta den hungrige, skyla den nakna, lyfta den tviiflande upp inför Alltets ljusa oceaner!

O, se, nedgående sol kysser deras skrofliga ytor — det är nu ett skimmer af glädje och tack öfver dem. Ack, de bärge, de bärge med de kyliga anletsdragen men det stora hjärtat, som ville sjuda, sjuda. Hur de bjuda sin barm emot hängifven arm, som ristar den upp! Ser du, dessa arbetare, de ha hört bärgropen, de ha förstått jordens trånad att få tjäna oss alla. De ha kommit med förlossning bort till den gamle jätten. Gud signe dem!

Se, där ligger en kullig, brättbruten hatt öfver en stubbe! Där en mössa öfver en sten, som ville suga svettremmens fukt. Där en jacka, vårdslöst slängd öfver en knotig och vresig furugren, som undrar om den ej ändå bör vika för detta rassel, offra sig för detta jubel af storinne och framtidssyn.

Hvad ser du mera? . . . Du är så häpen . . . Ja, det var det underbaraste du ännu skådat! Du har kanske sett konstskapelserna i Florens och isblänket från Jan Mayens sagotoppar. Du har lyfts av Beethovenens toner och kanske böjts i fustars gemak. Du har sjungit i kyrkan och bedit i din kammare. Men denna gudstjänst har du aldrig skådat, aldrig fyllts af.

Två stora, breda vägar — gator under uppbrytning fram öfver bärge, mellan träden! Några flytta blocken, andra gräfva diken vid sidan om.

Och där röjes åker! Hör, trädet faller, stort i sin rytm, när det dör. Se kaskaden från sump och bäck, när sprängaren slungar stenen däri. Hej, flåhackan sjunger i luften och svetten droppar i den mull, som blottas . . .

Du går omkring, långt och länge . . . Nej, se redan färdiga åkrar! Den ena gruppen efter den andra! Potatisblommor bära vittne om den jungfruliga saft ur mullens åder. Gyllene sädesax buga sig för födande jord. Baljväxter klänga sig eniga kring hvarandra såsom alla de armar och hjärtan här bildat förening till att få hem och luft och sol.

De äro trettio familjer som rusta här på trettio olika stora lotter med från femton till ett halft tunnland. Några ha redan kommit långt.

Här möter du den resurslösaste i hela ringen, en liten senig och trygg man med hustru och åtta små barn — också med en oändlighet af fjäderkräk. Han har fått den gamla låga och ruckliga soldatstugan med dess sugna små potatisland — det enda spår af människa i denna del af bärgsområdet före föreningens regeringstid. Nybrutna tegar sällar sig nu till de gamla, som blifvit trefaldt frikostigare. Denne den allra armaste var profmåttet. Kunde det gå för honom, så . . . Nu börjar han sin segersång. Och det tindrar så rörande i de andras ögon, när de tala därom. Gud lefver i folkets kraft, i folkets hjärta!

Där en målare, med en blek barnskara omkring sig. Hvilka nya, bedårande taflor han penslar fram här uppe! Hässja invid hässja, den ena mer dignande än den andra under sin digra last. Nu står han med lien vid baljväxterna, som med sina yppiga kronor flamma mot hans bröst och i hängifven död gifva honom fången full för tvänne hugg. Och rosor vilja snart börja spira öfver barnakind!

Egna hem. Huskvarna.

Av den eländigaste vildmark kan
bliva fina örtagårdar.

I våra fäders dagar växte här
blott Arre- och Törnbuskar.

”En ko ej föddes en gris ej göddes.”

Nu födes och gödes både grisar
och kor, och fjäderfä räknar man redan i tusental.

Foto: C. Bååth, omkr. 1910—1915.

Där hjältarnes hjälte, som byggt tre hem där nere i samhället, pärlor bland pärlorna där — jägtat och verkat och byggt sig och andra till gagn och glädje och nu till sist, efter decenniernas arbete och trötthet i fabriken, går upp i själfva vildmarken att bryta ånyo! Redan reser sig det fjärde hemmet, i stället för det han sist lämnat andra färdigt att skörda. Tre raka väggar, men den fjärde i halfcirkel utåt — så är det genast i all enkelhet ett litet rart slott! Jättepalmen fyller alkoven därinne och dricker girigt ljuset genom dess kyrkfönster. Enkelt, helt nätt möbleradt, men allt ytterst propert, linierent och skönt. Höga och breda bokhyllor med bibel och andaktsbok, uppfinningarnes bok och jordbruksböcker. En cittra bredvid, som han själf gjort — när han inte gjorde bösspipor eller snickerade sitt hönsbus, murade och rappade sin grundsten! Makan såsom han själf. Kött och smör och pudding och the — fullödigt i anrättning som vid ett konungabord. Höns och kor och säd vittna därute på sitt sätt. Högt däruppe i detta småbruks egna lilla beteshage en liten rundplan, där det troglada ögat kan skåda ut öfver världen och gifva nya eggelser till strid i höghet. Barnen ha så slutit sig till den stora bärgmoderns bröst, att de sällan vilja ens gå ned till villastaden där i dalen!

Ja, så äflas de alla. Där på en liten slätt eller i skyddet af snår och träd reses eller börjar grundläggning till ett bo.

Men nedanför bärget, å den ytterst naturbördiga slätten, hos herre som bonde, ligga plogiltorna så tunna, så tunna och ladugårdarnas guldhögar kringflutna af smutsslam. Och de små hemmen så brutna och lutande!

Om sådana små fagra hem, som gifva folkets gryende sundhets- och skönhetsträngtan något af glädje och andeodling, spredes där nere rundt storhemman och gods, så skulle folket inte så gärna fly.

Om enhvar anammade de kulturmedel som industriarbetare där uppe på bärgryggen med sin sökarelust lotsa sig till och stå och peka på för odalfolk, så skulle inför de vajande, tätare och mera skiftande skördarna glimmen i barnaögat växa till en inre okuflig drift för natur och åker. De små jordbruksbarnen skulle ej redan vid 6 år stå och slita sina arma hjärnor med det spörsmålet: "hvad skall jag bli" "och hvad skall jag bli" — jorden själf, som de växa upp vid, skulle ej afgjort ligga alldeles utanför programmet, såsom nu, där faders och moders klagan öfver modernäringen är den enda sådd, som tränger nog djupt i spirande ande . . .

Familjen Engqvist mjölkar sina getter 1910.

Se, så! Står du nu åter och drömmer öfver hvad du sett och tänkt! Är det den ökade lifsmedelstillgången från egen mark, i stället för utlandets, du ser rada sig upp? . . . Kanske bedrages du också af din inre syn och ser bildningens, den andliga odlingens målsmän där nere i samhället komma upp till årsfesten på bärget och skaka hand med dessa kvinnor och män och säga, att det är något stort de förehafva. Kanske ser du Danmarksreseledarne föra sina trupper hit upp, till och med de närmast boende!! Eller ser du länets jordmålsmän och vägvisare hänförelsedruckna tåga fram och bringa sin aktningsgärd åt dessa små och ringe, som bygga nytt fädernesland, i trots af att stat ej gynnar, stöder! . . .

Hör! En af hjältarna talar. — Hvem är det? — Ah, det är den där gamle mannen, som är föreningens värsta eld och som tycker att allting går för sakta: "Som helt ung, säger han, sökte jag få en jordlott. Men allt förgäfves. Inga pengar. Och ingen enda hemmansegare ville lämna upp en tum af ens den risigaste mark. Så måste jag ge mig till industrien. Och industrien är stor och nyttig och nödig. Men där blir så trångt. I fyratio år har jag nu arbetat i den, men den gamla kär-

leken till en torfva har ännu ej hunnit slockna. Och hvar gång jag hör någon tala ondt om jorden, så riktigt skär det i mig!" — Nu ser han allt närmare den drömmarnes strand, som vinkat och uppehållit. Och han spettar och spettar åter, den gamle, så blodet bränns. —

Ännu länge, länge sedan mörkret sveper fram, timras och brytes här uppe. Hvilotimman, tills fabriken morgonklocka ringer, blir så kort, men det rosiga löftet om eget hem och egen torfva håller ändå nybyggarens kvar. Och när den omsider går ned, stannar än en, än en annan för att ånyo tömma något ur de taflor, som i aftonens dunkel och ro breda ut sin mystik, stämningsfull som en psalm.

Hvilket natursinne, hvilken hänförelse för det verkligt stora och sköna bär ej upp det svajande baneret öfver denna skara! Hvilken bragd för fosterland och dag som gryr, i en tid full af klenro och bespottelse af torfvan, full af svek och trolöshet ej minst från dem, som föddes med arfsrätt till jordens skatter.

Huru beundransvärt, att behjärtenheten, mödan och oegennyttan i ledningen utgår från äfven sådana arbetare, som själfva ha sina böjor förut fastslagna och icke begära eller vinna något där uppe — men väl, de som de andra, möta så många, som begabba denna bärgbestigning och lättjefullt eller förnämt se därpå.

Hell dessa hjältar på bärget! Bären upp dem, fylken er kring dem i gillande och gärning! Räds ej att stå på deras sida! Ty det är deras håg och tro, som hör framtiden till. De skola segra, endast segra. Det är folkets elit — musten ur samma klass, som alla tider igenom banat vägarna till hvad stort varit.

Fagerslättskolonins fastighetsägareförening

av Axel Werner

I snart 60 år har inom Egna hem funnits en förening, som haft till uppgift att taga tillvara fastighetsägarnas gemensamma intressen. Föreningen bildades den 11 maj 1918 och fick vid starten 45 medlemmar. Det närmaste målet var att få till stånd en belysningsanläggning för samhället, men även andra gemensamma intressen skulle bevakas.

Men redan 1915 hade man enats om att få till stånd en ledning för gatubelysning i den s. k. Egnahemsbacken. Kostnaden belöpte sig till c:a 500 kr, och strömmen fick man från Vapenfabrikens kraftstation.

En tillsatt belysningskommitté hade gjort undersökning om anläggning av en kraftstation vid "Jutaholmsbäcken", och ett kostnadsförslag på c:a 30.000 kr förelåg. Som väl var kom detta förslag ej längre än på papperet, och bäckens vattenflöde hade säkerligen ej räckt till att driva en kraftstation.

I den första styrelsen invaldes G. Forsström, E. Osbeck, E. Green, C. H. Frisk och A. Karlberg med Forsström som ordf. Dessa pionjärer arbetade energiskt för att föra frågan om belysningsanläggningen till en slutlig lösning. Kontrakt om strömleverans tecknades med Vapenfabriken, ett amorteringslån på 20.000 kr upptogs, och arbetet sattes i gång. Till julen 1918 fick en del medlemmar inmonterat en lampa i köket, men de övriga fick vänta till efter nyår. Så småningom kunde anläggningen utnyttjas helt, och även gatubelysning kom till stånd. För att klara det ekonomiska fick medlemmarna teckna och inbetala andelar i förhållande till det antal ljuspunkter man hade.

Det första ledningsnätet var av kriskvalitet, och det dröjde inte länge förrän problem av skilda slag yppade sig. 1933 beslöt föreningen en omläggning till koppartråd, och nätet utökades för att tillfredsställa de ökade krav på elektrisk ström, som hängde samman med den ökande bebyggelsen inom Egna hem.

När Vapenfabriken vid kontraktstidens utgång sade upp avtalet med föreningen, blev frågan brännande, varifrån ny strömleverans skulle kunna erhållas. Efter många kontakter med olika strömleve-

Egnahem 1910.

rantörer och efter hänvändelse till Statens Vattenfallsverk fick föreningen dock hjälp, och resultatet blev, att Smålands Kraft AB erbjöd sig att övertaga elnätet och distributionen fr. o. m. den 1 okt 1953.

De många föreningsprotokollen ger besked om att många andra frågor diskuterats och förts fram till lösning. Redan 1920 inköptes en handdriven mangel, och denna var i bruk till 1947, då en elektrisk mangel anskaffades.

Vägfrågorna inom samhället har ägnats stort intresse. 1919 reparerades Egnahemsbacken, och från 1920 blev de mest använda gångvägarna sandade vintertid. När det 1922 gav tillfälle att i samband med Ådalsvägens tillkomst erhålla ny utfartsväg genom den blivande Fagerbergsvägen, beslöt föreningen att tillstyrka det framlagda vägförslaget, och 1927 övertog föreningen vägen och beslöt svara för dess underhåll. 1934 beslöts om åtgärder för att iståndsätta den indelade vägen mot Hakarps kyrka samt Fagerbergsvägen i sådant skick, att vägarna kunde intagas till allmänt underhåll. 1943 framlade styrelsen förslag om en genomgripande förbättring av samhällets

samtliga gator, och detta arbete utfördes i egen regi 1945, då arbetslösa medlemmar under metallstrejken fick något att syssla med. I samband härmed begärde styrelsen hos Länsstyrelsen, att en vägförening skulle bildas för att sköta vägförågorna i fortsättningen, och i sinom tid bildades så Hakarps vägförening. 1950 lyckades föreningen få kommunen att övertaga såväl gatuunderhållet som gatubelysningen.

Ett visst samband med vägförågorna har föreningens ansträngningar att erhålla bussförbindelser till Egna hem haft. Efter många framstötter kröntes ansträngningarna med framgång, och den efterlängttade busstrafiken var ett faktum.

Vatten- och avloppsfrågorna har också ägnats insatser, och såväl 1945 som 1952 gjordes framstötter i de sanitära frågorna. De mycket ontalade slaskdikena var ju ingen rekommendation för samhället, och klagomålen var många, trots genomgripande upprensningar genom föreningens försorg.

1941 anlade föreningen en brandpost nere vid Ädalsvägen för att tillförsäkra Egna hem tillgång till vatten i händelse av eldsvådor, och vattnet togs från tuben i Ebbes kraftstation.

Vid olika tidpunkter har föreningen bedrivit samköp av artiklar, som medlemmarna behövt. Det har gällt besprutningsmedel, elspisar, kylskåp och koks, som kunnat erhållas till förmånliga priser.

De kommunala myndigheterna har uppvaktats med skrivelser i skilda spörsmål, då föreningen haft anledning att yrka på förbättringar av gator, belysning m. m., eller när det gällt att taga ställning till framlagda förslag i planfrågor.

Även om det allmänna, som förut nämnts, nu övertagit det viktigaste av de uppgifter som från början åvilade föreningen, nämligen belysning och skötsel av gator och vägar, så torde föreningen ännu ha haft en uppgift genom att söka ta tillvara de här boendes intresse i olika frågor.

Intresset för föreningen har emellertid under senare år minskat. Endast ett ringa antal av de nya fastighetsägare, som under de senare åren tillkommit på området, har anslutit sig till föreningen, trots flera försök att få dem med. Inte heller från de äldre medlemmarnas sida har något större intresse visats för föreningens verksamhet. Fagerslättskoloniens fastighetsägareförening har därför beslutat

att träda i likvidation, och 1977 synes alltså bli det sista verksamhetsåret.

Beslut har fattats att föreningens tillgångar vid upplösningen skall lika fördelas mellan tre inom föreningens verksamhetsområde arbetande föreningar, nämligen Hakarps Hembygdsförening, Idrottsklubben Hakarpspojkar och Egna Hems Bollklubb.

Den sista styrelsen inom föreningen har utgjorts av A. Werner, G. Grytberg, G. Granemyr, D. Bagge och Thure Johansson med Werner som ordförande.

Något från Hakarp för 100 år sedan

Av Gottfrid Granemyr.

År 1877 hade de hakarpsbor, som hade tillgång till något av Jönköpings små tidningsblad, kunnat läsa att två andliga stormän gått ur tiden, nämligen skalden Johan Ludvig Runeberg och prästmannen och nykterhetsaposteln Peter Wieselgren. Tidningarna hade också berättat att en amerikan vid namn Edison hade uppfunnit en apparat, som kunde återge mänsklig röst, fonografen, samt att Stockholm och Sverige hade fått sina första spårvagnar, dragna av hästar.

Bland mera lokala nyheter omtalas, att symaskinstillverkningen vid Huskvarna Vapenfabrik nu kommit igång på allvar: 708 maskiner var målet för årets produktion. Medelförtjänsten vid företaget var nu uppe i ej mindre än kr. 1.85 pr dag.

Ett par av Hakarps mera kända personer gick bort under året: Fagerslättsbonden och kyrkovärden Johan Johansson och organist-änkan Elise Hagström.

Kyrkoherde P. A. Almqvist utnämndes detta år till kontraktsprost.

Bråneryds gård försålles till Anders Larsson från Edeskvärna, en man som sedan kom att inta en bemärkt plats inom det kommunala livet i Hakarp, bl. a. som mångårig fattigvårdsordförande. Säljare var änkefru Ribbings sterbhus och priset med gröda och inventarier 93.000 kronor. En av gårdarna i Stutstorp utannonseras till salu. Den uppges kunna föda 5—6 nötkratur och 4—5 får. Dess fem gårdar kunde besås med en och en halv tunna råg, fem tunnor brödsäd jämte lin och potatis. Arvid Johansson på Höggärdet och den gamle skolläraren Wetterholm var auktionsmän. Samma personer utbjöd även gården Fagerslätt till försäljning, sedan dess ägare nu avlidit. Den utbudna egendomen uppges omfatta 1/2 mtl Fagerslätt och 1/6 mtl Stensholm samt hälften av shoddyfabriken vid Jutaholm. Två hästar, 20 kor och lika många får kunde födas på gården, heter det.

Under 1877 kunde Hakarps församling inviga sitt första skolhus, beläget i kyrkbyn. Det innehöll en sal för småskolbarn och en för folkskolbarn samt på övre våningen bostad om ett rum och kök för lärarinnan. Detta skolhus användes till 1920, då det ersattes av nu-

En festlig skolinviqning.

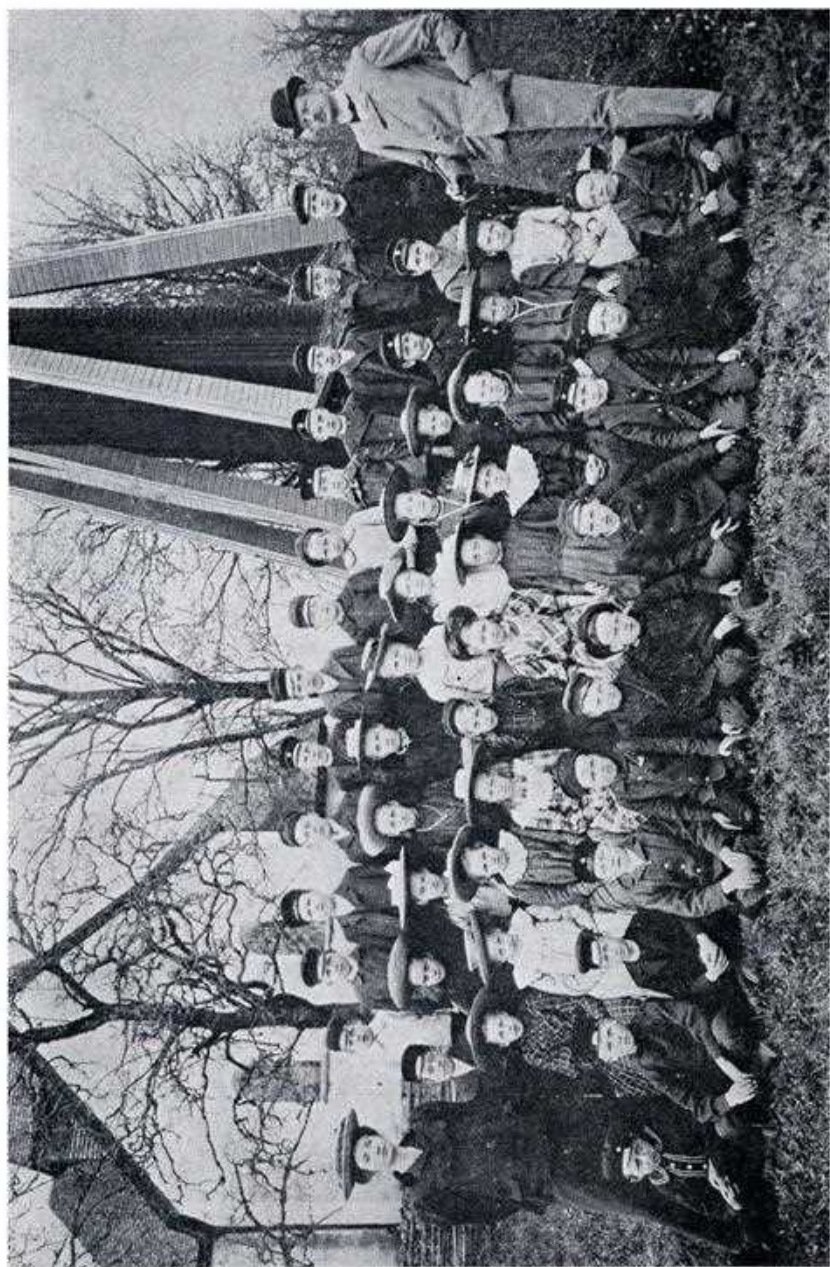
varande kyrkskolan. Bilden av det gamla skolhuset finns ju bevarad på medlemskortet för Hakarps Hembygdsförening.

Folkskollärare i Hakarp var vid denna tid Carl Anders Hultqvist. För honom tyckes tillkomsten av det nya skolhuset inneburit bättre arbetsförhållanden och större arbetsglädje, detta att döma av hans anteckningar i skolans journaler för åren 1876 och 1877. Efter läsåret 1876 har han nedskrivit följande onekligen lite pessimistiska kommentarer: "Man kunde ha kommit längre om hemfliten varit större och uppförandet särskilt hos en del pojkar varit bättre. Några har visat mycket stor slapphet och synes litet eller intet bry sig om vad som kallas lexor, andra — det ser så ut — veta ej vad ordning och skick vill säga. Måste tålas denna termin, men till nästa måste det bli ordning." Och året därpå verkar det ha blivit bättre, då skriver Hultqvist så här: "Barnens flit har i allmänhet varit god, ja, i många fall berömvärd, de flestas uppförande likaså". Vidare berättar han att skolan haft besök av inspektören och folkskoleseminarie-

adjunkten D. Ahnstrand, som därvid höll ett gripande tal till barnen över ämnet: Barn, tagen vara på tiden.

I Hakarps församling föddes 1877 55 barn. Av de 30 döda var inte mindre än 17 under 20 år. Organistänkan Hagström, under flera år äldst i församlingen, gick som förut nämnts bort under året. De flesta levnadsåren har nu änkan Sara Lund från Huskvarna med sina 89 år, och bland männen fjärdingsmannen Sven Svensson i Baggarp, som uppnått 85 år.

Under året flyttade 169 personer till Hakarp och 137 därifrån. Detta jämte födelseöverskottet gav en folkökning på 57 personer. Folkmängden var vid årets slut 1815.

En examensdag för sjuttio år sedan

av Arvid Pettersson

"Den blomstertid nu kommer med lust och fägring stor" — — —
Orden i den gamla 1600-talspsalmen tolkar ganska väl de förväntningar flertalet skolelever har känt inför examensdagen. Det fotografi som illustrerar denna artikel ger väl en vision av den högtid och förväntan vi alla känt inför skolavslutningen.

Fotografiet är taget en junidag 1907 i ängen framför klockstapeln, där den nyanlagda kyrkogården numera ligger. Barnen var elever vid Hakarps Kyrkskola och representerade alla sex klasserna. Lärarinna för småskolan var Agnes Forsberg och lärare för klasserna 3, 4, 5 och 6 var Abraham Norrlander, som även tjänstgjorde som klockare.

Agnes Forsberg hade tillträtt tjänsten 1902 och var när fotografiet togs 24 år gammal. Hon verkade som lärarinna i Hakarp ända till år 1944. Abraham Norrlander var född i Fröderyd 1874 och var således vid den avbildade examensdagen 33 år gammal. Sin tjänst som lärare i Hakarp hade han tillträtt år 1901. Norrlander avled 1930.

Barnen kom dels från industrisamhällena Ebbes och Egnahem dels från landsbygden i norra och östra Hakarp. Dagen före examen hade varit fridag och då hade eleverna passat på att plocka blommor och

Barnen i bakre raden är, från vänster: Eskil Gustavsson Ebbes, Gustav Gustavsson Eskilstorp, Erik Månsson Knutstorp, Erik Andersson Ingelycke, Axel Andersson Smedstorp, Arvid Fagerstrand Fagerslätt, Erik Randau Ebbes, Jean Pettersson Ebbes, Elof Lyzell Egnahem, Gustav Andersson Smedstorp, Vitus Fagerstrand Fagerslätt, Einar Nilsson Egnahem, John Moberg Egnahem.

Barnen i näst bakre raden, från vänster: Mauritz Flodin Dalskog, Sara Svensson Hallen, Edit Malmros Egnahem, Ruth Larsson Eskilstorp, Ellen Kvarnström Smedstorp, Alfhild Ekblom Nissamålen, Astrid Norberg Egnahem, Tyra Hallkvist Ebbes, Märta Kvarnström Smedstorp, Erik Svensk Björnåsen, Artur Nordström Vassarp.

Barnen i näst främre raden, från vänster: Karin Nilsson Stibbarp, Ester Svensson Låxarp, Greta Malmros Egnahem, Ruth Karlstedt Egnahem, Karin Bengtsson Egnahem, Berta Carlsson Egnahem, Greta Randau Ebbes, Elna Moberg Egnahem, Vivan Gustavsson Ebbes, Lilly Hallkvist Ebbes, Elsa Linder Marieberg.

Barnen i främre raden, från vänster: Emil Gustavsson Stora Kleven, Oskar Franzén Ebbes, Gustav Bengtsson Egnahem, Gustav Linder Marieberg, Sven Malmros Egnahem, Henry Andersson Smedstorp, Fridolf Hallkvist Ebbes, Arvid Pettersson Bockamålen, Karl-Gustav Magnusson Jutaholm, Vilhelm Norberg Egnahem, Erik Höglund.

De båda lärarna som flankerar barnen är Agnes Forsberg, längst till vänster och Abraham Norrlander längst till höger.

Hakarp som det såg ut på examensdagen för 70 år sedan.

binda kransar. Klädda i sina bästa kläder kom så barnen bärande sina blomsterkransar. Lärarna tog emot kransarna och hängde upp dem på spikar i de pärlspontade väggarna. Även svarta tavlan och kaminen blomsterpryddes. I de hål på bänken som var avsedda för bläckhorn placerades också blommor, kanske mestadels syrener.

På den tiden fanns det inte någon rektor i Hakarp, utan det var prästen som var skolföreståndare. Således var det kyrkoherde Knut Sandström som infann sig examensdagen och höll ett vackert tal till barnen och uttalade ett välförtjänt tack till lärarna. En del premier, huvudsakligen bestående av böcker, delades ut till de duktigaste eleverna.

Själva skolan låg i närheten av där nuvarande skolan ligger, fast alldeles invid vägen. På framsidan av skolhuset fanns en glasveranda till stor sorg för många barn som råkade i olycka för de ömtåliga glasens skull. På andra våningen fanns en mindre lägenhet för lärarinnan. På andra sidan vägen låg sockenstugan med bostad för läraren och med lokal för sockenstämman. Dessa båda byggnader revs ned 1920 och virket transporterades till Huskvarna. Där uppfördes av timret ett fyrfamiljshus vid Torsgatan.

Barnen växte upp och slutade så småningom skolan. Några av pojkarna från samhällena fick arbete på Ebbes Bruk eller Stensholms Fabrik, andra fick sin framtid tryggad som anställda på Husqvarna Vapenfabrik. En del av ynglingarna från landsbygden stannade vid jordbruket medan andra gick till industrin eller sökte sig till något hantverksyrke. Flickorna tog i regel en pigttjänst, som de dock slutade när det var dags för äktenskap.

En del av de 46 eleverna på examensfotot flyttade från bygden, några av dem ända till Amerika. Men flertalet av dem blev södra vätterbygden trogna.

ÄLDRE ÄRGÅNGAR AV HAKARPS KRÖNIKA

efterfrågas allt som oftast. Hembygdsföreningen har lager av vissa årgångar i arkivet, medan andra är helt slut. För att kunna komplettera lagret återköper föreningen äldre exemplar av Hakarps Krönika.

Hänvändelse kan ske till Eskil Lago, tel. 13 07 38.

Hur man efterlyste en tjuv på 1700-talet

av Sten Gustafsson

"Friheten, säger jag er, är en vind som skärs av en annan vind. Och den andra vind är rättvisan. De som talar om frihet menar ständigt sin frihet. Men en frihet på andras bekostnad är orättvis och därför ingen sann frihet. Friheten måste delas av alla."

Dessa tänkvärda ord från Artur Lundkvists föreläsning om frihet, kan gott duga som inledning till denna artikel som i stort skall beröra begreppet frihet och konsekvenserna av att förlora den. Så långt vi kan spåra människors historia har frihetsbegreppet varit det centrala i såväl nationers, folkrasers som enskilda individers tillvaro. Inget ord, på något språk vi känner, har varken i prosa eller i dikt, upprepats så ofta då det gällt att hävda sin suveränitet. Historien ger belägg för att i frihetens och livsrumsbetöget höga ideella krav, har hela folkgrupper och språk utplånats och enskilda har fått sista droppen av sin mänskliga värdighet utsugen av livslång vistelse i fängelsehålor och tortyrkamrar.

Vi ser frihetsbetöget vara starkt också i naturen. En fågel, som blir ofrivilligt instängd, kvitterar den återvunna friheten med några glada drillar och en fångad kräfta försvinner med några raska simtag, ner till mörkret under någon sten, om den återsläpps i vattnet.

Trots detta frihetsbetöget har människor i alla tider betett sig så att frihetsbetöget blivit ett krav från samhällets sida. Detta för att trygga liv och egendom. Väl i fångenskap, sätts all energi in för att åter komma på fri fot. Kumlafängelset sju meter höga murar och Djävulsöns ensliga belägenhet är ingen garanti för att flyktförsök misslyckas.

Före press och annan massmedia var det från predikstolarna som efterlysningar i form av kungörelser delgavs allmänheten.

Första söndagen i advent 1746 fick högmässaibesökarna i Hakarps kyrka lyssna till följande efterlysning:

"Uti skrifvelse under den 14 dennes gifer Högvälborne Herr Baron och Landshöfdingen Falkenberg wid handen, det Tiuwen Jonas Berg från Liedöpings Cronofängelse sig ut-

praktiserat ock på flykten kommit, warandes beskrefen lång ock smal til wäxten, något koppärrig i Ansiktet med swart hår. Klädd uti en grå waldmars Räck med blå upslag ock Kraga, haft wid afwikandet halsjernet på sig, samt jernboija på högra armen.

Fördenskull beordras Crono-Befallningsman denna Tiuf allmännerligen efterlysa, samt därest han ertappas, under säkert fängsligt förwar hit til Slottsarresten insända Gudi befalld.

*Uppå Landshöfdinge Embetes wägnar
Jönköping den 18 November 1746
A Ebbeltoft*

Det man särskilt kan notera från denna efterlysning är det tydliga signalementet på rymlingen. Av detta kan man dra slutsatsen att de fängslade var starkt iakttagna av bevakande myndighet, och att det var svårt för de, som kommit på fri fot, att åstadkomma någon förändring till det yttre. I dag maskerar sig en någorlunda försigkommen rymling till oigenkännlighet och försvinner ofta snabbt från platsen. Utan att på något sätt ta parti för ifrågavarande "tiuf" och hans brottsliga verksamhet kan man bara önska att han haft någon god och pålitlig vän som befriat honom från halsjärnet, som måste ha varit plågsamt att bära. Annu ett stycke ur Artur Lundkvists föreläsning får utgöra avslutning på ämnet.

"Fågeln i rymden kallar vi fri, men vi är inte fågeln och fågelns frihet kan inte bli vår, och kunde den det skulle vi strax finna tvånget, tvånget att flyga för att leva".

Vårpromenad

av Bo Björklund

Allt fler människor har kommit underfund med det värdefulla i att lära känna sin hembygd och få veta mera om dem som en gång odlade upp bygden och som levde under långt kärvare villkor än vi nu kan föreställa oss.

Södra delen av vår socken är ganska okänd för många hakarpsbor. Här saknas utstakade vandringsleder och naturen kan te sig enförmig och dyster. Få anar att här långt in i sen nutid var en tätbefolkad jordbruksbygd där skogen trängts undan av åkrar och beteshagar. Men är man ute och plockar svamp kan det hända att man helt oförhappandes råkar följa en slingrande stig dold av gräs och mossor. Mitt i täta skogen träffar man på en halvt igenväxt äng med några syrenbuskar och brandliljor borta i hörnet vid stengärdesgården. Här låg en gång ett torp — fantasin börjar spela. Hur drog sig den barnrika torparfamiljen fram och hur uthärdade man den knappa verkligheten?

Kanske var det längtan efter att få reda på detta som förmått de många hembygdsvännerna, unga och gamla, att anta hembygdsföreningens inbjudan till torpvandring på Stora Tokarps marker. I den tidiga majsöndagsmorgonen, förbi Höggärdet och Tokarp ut till den gamla Länsmansgården i Vissmålen by. Litet lockade väl också den ljuvliga vårmorgonen, den första riktigt varma detta år, med gökrop i fjärran, blåsippor under hasselbuskarna, måhända murklor i hagarna. Alltnog: På gräsmattan intill det vackra gamla timrade huset hälsade föreningens ordförande Rune Gustafsson deltagarna välkomna och kyrkoherde Per-Axel Jonzon försatte alla i den rätta glada helgdagsstämningen med ord om Guds vackra natur och med sommarsalmen "Den blomstertid nu kommer", sjungen av alla närvarande.

Därpå berättade Eskil Lago om Vissmålen. Redan i förteckningen över de gårdar som hade att erlægga skatt för Älvsborgs lösen år 1570 finns gården upptagen. Dess skatt var väl ganska anspråkslös i jämförelse med Tokarp. Eskil ställde sig ganska tveksam till uppgiften att det skulle ha funnits en arrestlokal på gården. Förbi denna

har det emellertid en gång gått en väg som förbundit Lekerydsbygden med Tenhultsdalen, där tingsplatsen Ingeryd en gång var belägen. Så något ligger det kanske i talet om häktet.

Efter denna intressanta inledning började den egentliga promenaden. Först ned mot Laggarebosjön förbi torpen Jonsbo och Pinnefjäll till Ängen och Torpängen.

Vid vart torp berättade man om torpets bebyggare. Gripande var Carl Eric Blomdahls berättelse om de utfattiga torparna på Jonsbo. Detta torp gav så lite näring att innebyggarna till slut måste avträda sitt lösöre och begära fattighjälp.

Efter det vi lämnat Torpängen gick vandringen förbi Berget, ett soldattorp som ännu är bebyggt. Man kunde här begrunda det faktum att alla övriga torp är nedrivna och åkrar och hagar igenplanterade med skog. Den gamla torpvägen förde sedan deltagarna till Stora Tokarps gård. Vid huvudbyggnaden tog ägaren doktor Schiöler emot och här berättade Rune Gustafsson om gårdens historia. Många ägobyten har skett under åren. Nu har marken sammanlagts med Sjöeryds mark medan huvudbyggnaden med tomt omkring styckats av. Detta ingår som ett led i gårdarnas skiftande öden.

Därefter skingrades sällskapet efter en mycket lyckad torpvandring.

Hänt i Hakarp 1976

- 6/1 När det nya året börjar har ännu inget riktigt vinterväder kommit. Sjöarna är isfria och skidentusiasterna tittar förgäves efter snön. På Trettondedagsaftonen kommer emellertid snö i riklig mängd. Full snöstorm med 26 sekundmeter medför kaos i trafiken.
- 9—16/1 Ett kraftigt mildväder smälter bort snön.
- 16—17/1 Högtryck med 8—10 graders kyla, men ingen snö. Hakarpspojknarnas planerade skidtävling för skolungdom måste inställas.
- 22/1 Jöransbergs Byalag och Hem- och Skolaföreningen kräver ljusreglerade övergångsställen vid Pettersberg.
- 26/1 Snöbristen gör att skidåkarnas distriktsmästerskap förlägges till Fredriksberg i Dalarna. Bäst bland I. K. H. P:s herrseniorer blir Peter Karlsson med en tredjeplats på 15 km och en fjärdeplats på 30 km. Susanne Lindgren, I. K. H. P. blir smålandsmästarinna både på 5 och 10 km.
Det har blivit ganska kallt och dessutom vindstilla, varför det finns risk att Vättern skall lägga sig. Den har ej varit isbelagd sedan 1970. Statistiken omtalar att 1963 låg sjöns istäcke kvar ända fram till den 26 april. År 1968 låg Vättern isbelagd under en månad och året därpå under sex veckor. Allt enligt en huskvarnabo som fört anteckningar om vätterisen sedan 1940-talet.
- 28/1 Milda vindar sveper fram, vilket gör att Vättern klarar sig även denna gång.
- 2/2 Skidlöparnas distriktsmästerskap över 5 mil avgöres på ett tunt snötäcke, denna gång i Småland. Vinner gör Per Lindgren, I. K. H. P. Damernas långa mästerskap över 20 km avgöres samtidigt och här segrar Pers tvillingsyster Susanne.
- 9/2 Götalandsmästerskapen på skidor går i Värmland och även här triumferar Susanne Lindgren genom att vinna tävlingen. Brodern Per får nöja sig med en hedrande femteplacering.

- 24/2 Alpina klubben "tillverkar" snö med sin snökanon och arrangerar en ljusfest vid slalombacken. Snömängden räcker dock inte för den planerade tävlingen i parallellslalom, men åskådarna fick njuta av uppvisad skidakrobatik, fackeltåg och fyrverkeri.
- 24/2 Dålig vattentillgång rapporteras beträffande Huskvarnaån. Det var en torr sommar 1975, hösten gav också dålig tillrinning och nu är marken frusen, vilket gör att den ej släpper ifrån sig något vatten. Det ser alltså inte ut att bli någon vårflood.
- 8/3 Hakarpspojckarnas duktiga skidlöpare Per Lindgren placerar sig som 45:te man i Vasaloppet, 25 min. efter segraren Matti Kuosku.
- 20/3 Vårdagjämning: Stare och lärka har kommit, tofsvipan visade sig redan i slutet av februari. Men värmen låter ännu vänta på sig, medeltemperaturen ligger på minus 4 grader, enligt väderleksstationen på Axamo. Vätterstranden är fylld av packis. Ornitologer rapporterar att en flock lärkor som tydligt blivit besvikna på den sena våren styrt kosan söderut igen. Susanne Lindgren avslutar en framgångsrik skidsäsong med att bli svensk mästarinna i skidorientering vid tävlingar i Krylbo.
- 5/4 Vid tävling i Blekinge vinner Hakarpspojckarna sjuannakavlen i orientering, 17 minuter före närmaste lag.
- 24/4 Jönköpings kommun presenterar en "skiss till kommunomfattande markanvändningsplan". Självfallet berör skissen även hakarpsområdet. Beträffande tätortsbebyggelse framhåller skissen önskvärdheten av att bebyggelsen på hakarpsplatån ökar. Detta skulle ge förutsättningar för ett bättre serviceutbud. De områden i Hakarp som kan tänkas lämpliga för utbyggnad är huvudsakligen belägna öster om nuvarande tätbebyggelserna i Egna Hem, Jutholm och Stensholm, men även ett mindre område norr om Egna Hem (vid jaktskyttebanan) nämnes. De påtänkta nybyggnadsområdena i Hakarp uppskattas till c:a 350 ha, därav 100 ha åkermark tillhörande klass 5. Enligt skissen beräknas att Hakarp skall ha 5400 invånare år 2000.

forts.

Samhällsplanernas ideer om Europavägens framtid berör Hakarp i allra högsta grad. Enligt ett (av fyra) förslag skall väg nr E 4 byggas från Lockebo söder om Jönköping till Edeskvärna i Skärstad. Detta alternativ innebär att vägen via Tenhult kommer in i södra Hakarp, passerar västra kanten av Carlfors, går öster om Lundaberget, stryker förbi Hakarps skytteförenings skjutbana, passerar ramsjöholmsvägen mellan kyrkan och Svineryd. Gårdarna i Kikstorp kan få E 4-trafik över sina gårdar öster om gårdarna. Hundklubbens gård i Hökhult skulle sedan passeras liksom torpruinen Jankebo innan vägen gör en vänstersväng bakom bergen och går in i Skärstad via Ringsberg. Skissen förutsätter att mark skall reserveras för detta projekt för den händelse framtida vägbyggare skulle vilja realisera idén. Handlingarna är utsända på remiss. Hakarps Hembygdsförening är en av de instanser som uttalar sina betänkligheter mot detta alternativ.

- 30/4 Byalaget på Jöransberg tar upp olösta trafikfrågor i Hakarp. Däribland korsningen Carlforsvägen—Ebbesvägen—Hakarpsvägen. Lastbilstrafiken på Hakarpsvägen uppmärksammas också av Byalaget, som förväntar sig någon form av trafikreglering när Ådalsvägen åter öppnas för trafik.
- 3/5 I Betania Pettersberg stänger man dörren för sista gången. Byggnaden är såld och skall byggas om till bostad. Yngve Johansson gör en tillbakablick på år som gått. Betania byggdes år 1897 och tillbyggdes 1908. Vid förmiddagens gudstjänst predikade pastor Erik Elg och Arne Hanzen sjöng. På kvällen var det avslutningshögtid, varvid många minnesord lämnades, bl. a. av 81-åriga Edwin Pettersson, som varit medlem sedan 1911. Nästa vecka flyttar man in i den nybyggda Allianskyrkan vid Ebbesvägen, där medlemmarna gjort egna oavlönade arbetsinsatser uppskattade till 100 000 kronor.
- 5/5 Tidningarna omtalar att Egnahems Bollklubb får ett fint tillskott till sitt fotbollslag. Dag Szepanski, som spelat i fotbollens landslag, har bosatt sig på Egna Hem och har lovat att spela i EBK:s div VI-lag.

- 8/5 Vårsådden är nära två veckor försenad. Grundvattennivån är mycket låg på grund av ringa nederbörd under de senaste åren.
- 9/4 IKHP kommer på sjätte plats i Tiomilabudkaveln i orientering, vilket betyder en mycket förnämlig insats. Hagaby vann för andra året i följd, en bedrift, som tidigare endast Hakarpslaget kunnat prestera.
- 10/5 Hakarpspojarna står som arrangör för Smålands DM i terränglöpning. De två yngsta flickklasserna vanns av IKHP-flickorna Christina Nilsson och Helen Karlsson. I yngre oldboyklassen, som löpte 4000 meter, vann Sten Joufs, IKHP.
- 13/5 Våren har äntligen kommit, rapporteras det. På ett par dagar "blev diken fyllda av tussilago, knopparna sprängdes och luften fylldes av pollen", för att citera en av ortstidningarna.
- 12/6 Egnahems Bollklubbs idrottsplats invigs inför en publik på omkring 400 personer. Invigningen förrättades av fritidsnämndens v. ordförande Alvar Andersson, som lyckönskade klubben till den vackra, idylliskt belägna anläggningen. Vidare förekom musik av Huskvarna Musikkår under ledning av Gunnar Lönn, gymnastik av EBK-flickor samt två fotbollsmatcher, vilka båda fick en för EBK lycklig utgång. Genom massor av frivilligt arbete, utfört av klubbens medlemmar, har kostnadsramen i stort sett kunnat hållas. Planen har kostat c:a 250.000, varav Jönköpings kommun bidragit med 138.000 kronor. Klubbens damklubb har bidragit med ej mindre än 40.000 kronor, varav 10.000 kronor överlämnades vid invigningen.
- 10/7 Jönköping Barockensemble ger en konsert i Hakarps kyrka. Musiken utföres av Olle Wetterholm, Lilly Ryden och Kerstin Ingvarsson. Kyrkoherde Möllerström förrättade altartjänst och berättade om barockens konst- och musikvärld. Bakom arrangementet står Hakarps Hembygdsförening och Carlfors Bruk.
- 23/6 Regionmusiken konserterar i Bruksparken vid Carlfors. Förnämlig musikunderhållning, skönt sommarväder. Som vanligt bjöd Carlfors Bruk den ganska talrika publiken på förfriskningar.

- 14/7 Kjell Lauri vinner en dagsetapp vid O-ringens femdagars-orientering.
- 20/8 I en tennistävling för korporationslag med 47 deltagande lag vinner laget från Carlfors Bruk.
- aug.—sept. En pyroman härjar i Huskvarna—Hakarp. Bränder anläggas på ett 30-tal platser, mest i skogspartier, men även en del byggnader antändas.
- 19/9 Riksdagsvalet följer i Hakarp samma trend som i landet i övrigt. De borgerliga partierna går fram, arbetarpartierna tillbaka. De olika partierna fick följande röstsiffror: Moderaterna 545 röster, Centerpartiet 670, Folkpartiet 366, Socialdemokraterna 1233, Vänsterpartiet Kommunisterna 85 och Kristen Demokratisk Samling 99 röster..
- 25/9 En stor nattövning med deltagande av hemvärn, lottor och samariter från Hakarp och Skärstad äger rum i trakten av Hakarps säteri med ett 60-tal deltagare. Övningen leddes av hemvärnscheferna i Hakarp resp. Skärstad Rune Dahlström och Gösta Syren.
- 15/10 Två hakarpskonstnärer, Gunnar Wahlström och Rolf Ahlberg, utställer målningar och teckningar på Vår Konstgård.
- 23/10 Huskvarna Brukshundklubb avslutar en dressyrkurs på sin gård i Hökhult. Klubben har nu 155 medlemmar.
- 25/10 Vid en träff för IKHP:s skidungdomar berättar den gamle skidkungen Sixten Jernberg om sina upplevelser i det vita spåret.
- 27/10 Hem- och Skola-föreningen vid Stensholms rektorsområde håller årsmöte, varvid Torsten Olsson avlöser Per-Åke Lööf som ordförande. Harry Bergenblad medverkar med vackra bilder från huskvarnatrakten.
- 31/10 IKHP står som arrangör av Smålandskavlen i orientering. Planeringen har letts av Arthur Cederberg. Han och hans medhjälpare har offrat c:a 3500 arbetstimmar på förberedelserna. I tävlingarna deltar omkring 2000 orienterare från mer än 500

lag, av vilka Hagaby vann. Ej mindre än 237 funktionärer hade uppbådats.

Stensholms kyrkliga arbetsförening har sin årliga auktion, vilken inbringar över 12.000 kronor.

3/11 Brand uppstår i ett pulverlager på Carlfors Bronsfabrik. Trots att det vid en sådan brand uppstår en hetta på 2.700 grader kan branden släckas utan att större skador uppstår.

9/11 Hakarpsbördige Per Allvin väljes till kårordförande vid Växjö universitet.

24/11 Idrottsklubben Hakarpspojarna har årsmöte. Föreningen har nu 1.065 medlemmar, varav 343 i ungdomsavdelningen. Ordf. är Lars Hakeman, övriga medlemmar av styrelsen Lena Mårtensson, Bertil Karlsmo, Rune Johansson, Svante Karlsmo, Bengt Nilsson, Bertil Lund, Elis Tällberg, Nils Olof Gustavsson och Bernt Gustavsson.

27/11 Hakarps kyrkliga arbetsförenings auktion inbringar ej mindre än 17.000 kronor.

4/12 Stensholms kyrkliga arbetsförening bjuder Hakarps pensionärer på luciafest, den 26 i ordningen. Gösta Johansson medverkar med sång, vilket han gjort under 25 av de 26 åren. Lucia är Susanne Eriksson. Alla pensionärer får blommor.

9/12 Huskvarna—Hakarps kommundelsråd föreslår att en ombyggnad och förbättring av vägen Hakarps kyrka—Ramsjöholm bör ske så snart som möjligt. Vägen anses ej motsvara nutidens krav.

11/12 Hakarps Kyrkokör framför Ivar Wideens juloratorium i Hakarps kyrka vid en sånggudstjänst, kallad Hela kyrkan sjunger. Vid samma tillfälle utdelas Hakarps magasinskassas stipendium till Martin Fagerlund för mångårigt intresserat hembygdsarbete.

28/12 Svår snöstorm över södra Sverige. Hakarpshöjderna får ett snödjup på en halv meter. Redan förut har bygden under ett par veckor haft gott skidföre.

Förvaltningsberättelse för år 1976

Föreningens styrelse har utgjorts av: Rune Gustafsson, ordförande; Yngve Svensson, vice ordförande; Bo Björklund, sekreterare och ansvarig för värdehandlingar; Ragnar Karlsmo, vice sekreterare och ansvarig utgivare av krönikan; Per Johansson, kassör; Eskil Lago, föreståndare för arkivet; Majbritt Edlund, registrator; Gottfrid Granemyr, Carl-Eric Blomdahl och Sten Arvid Gustavsson.

Suppleanter har varit Leif Gustafsson, Eric Lindfeldt, Gunnar Lönn och Kerstin Andersson.

Revisorer har varit Rune Wixe och Georg Forsberg med Stig Drott som suppleant.

Årsmötet hölls på Hakarps Församlingshem den 14 mars och var väl besökt. Kyrkoherde Harald Möllerström höll föredrag och "Pensionärskvartetten och sångarna" underhöll med musik. Den 16 maj hade en torpvandring ordnats med samling i Hökhult hos Martin Fagerlund. Ett 70-tal personer deltog i vandringen.

I juni hölls en konsert på Carlfors Bruk varvid Regionmusiken spelade. I sommarresan i juni deltog ca 60 personer. Särskilt besöket i Lommaryds kyrka rönt stor uppskattning. I november anordnades en hembygdsafton på Församlingshemmet. I samma månad hölls i Hakarps kyrka en konsert varvid musik från tiden för kyrkobygget spelades av Jönköpings barockensemble. Kyrkoherde Möllerström berättade om kyrkans arkitekt och om dess byggherre samt om barocktidens musik och konststil.

Under året har fyra protokollförda sammanträden hållits av styrelsen. En krönika har utgivits för 1976. Upplagan har varit 900 exemplar och krönikan har utdelats till medlemmarna genom roteombuden. Föreningen har representerats vid Hembygdsförbundets

årsmöte. Ett lotteri har anordnats vilket givit ett välkommet tillskott till föreningens kassa. Antalet medlemmar den 31.12 1976 var 757.

Föreningens strävanden att bevara och försvara Hakarps skönhetsvärden har bl. a. tagit sig uttryck i att man tillställt kommunstyrelsen ett yttrande över dess markanvändningsplan med stark reservation mot tanken att låta göra en ny sträckning av motorvägen genom Hakarps mest orörda och natursköna områden. Under året har en av jättegyrtorna i Ädalsfallen rensats. Initiativ har tagits till iordningsställande av "Kvarnudden" i Jutaholmsfallet.

FÖRENINGENS EKONOMISKA STÄLLNING

Behållning från föregående år:

Innestående på sparbanksbok nr 136580-8 Länssparbanken	17.193: 82	
Innestående på postgiro	211: 54	
Kontant i kassan	633: 49	18.038: 85

Tillkommer:

Krönika-medlemsavgifter ..	8.543: —	
Loteri	1.530: 10	
Räntor	954: 19	
Kommunalt bidrag	2.000: —	13.027: 29

Avgår:

Krönika	10.303: 75	
Administration	404: 85	
Hembygdsförbundet	100: —	
Klinten	343: 30	
Egna arrangemang	363: 43	11.515: 33

<i>Förändring</i>	+ 1.511: 96	1.511: 96
-------------------------	-------------	-----------

Behållning vid årets slut:

Innestående på sparbanksbok nr 136580-8 Länssparbanken	19.446: 01	
Innestående på postgiro	8: 64	
Kontant i kassan	96: 16	19.550: 81

Anteckningar ur församlingsböckerna

Födda år 1976

- 17/1 Ann Birgitta Elmner, Tenhultsvägen 49
26/1 Lars Petter Rydberg, Ormgransvägen 7
10/2 Karin Mari Johansson, Berghagavägen 7
13/2 Ida Maria Karlsson, Baggarp
21/2 Lars Henrik Thibom, Poppelvägen 15
11/3 Sara Kristina Einemo, Stensholmsvägen 4 H
19/3 Elin Sofia Kinnerberg, Ormgransvägen 9
22/3 Maria Irene Persson, Stensholmsvägen 1 J
25/3 Toni Alf Erik Nero, Blåklintsvägen 24
25/3 Magnus Roland Forsberg, Holavägen 8
26/3 Karl Eric Gunnar Björkman, Ormgransvägen 11
30/3 Märta Eva Rödin, Carlforsvägen 12
1/4 Sandra Helen Höglund, Tenhultsvägen 113
7/4 Rebecca Louise Eriksson, Stensholmsvägen 1 E
11/4 Karin Sofie Jerketeg, Tenhultsvägen 161
21/4 Karin Maria Elisabeth Jönsson, Lekstigen 12
23/4 Björn Gustav Kristian Pettersson, Berghagavägen 4 B
25/4 Robert Christer Sällström, Ebbesvägen 27
27/4 Eva Åsa Maria Gustafsson, Smedstorpsgatan 17
10/5 Karin Maria Regina Gustafsson, Holavägen 10 B
11/5 Jennie Anna Maria Johansson, Carlfors
15/5 Linda Maria Andersson, Kvarnvägen 17
24/5 Helen Viola Charlotta Hult, Hakarps Säteri
17/6 Ulla Karen Sophia Rasmussen, Skolgatan 27 B
20/6 Anna Camilla Nilsson, Skolgatan 6 B
21/6 Hans Göte Björk, Ljungstigen 3
19/7 Rickard Anders Bondesson, Lönnvägen 14 C
26/7 Francesco Christian Hansen, Ebbesvägen 27
2/8 Jonas Carl Roxenrot, Carlforsvägen 31
2/8 Linus Göran Roxenrot, Carlforsvägen 31
7/8 Sten Mattias Nyqvist, Hagnevägen 15
17/8 Anders Stefan Bjällmark, Hagbyvägen 6 B
17/8 Disa Anna Charlotta Lövgren, Aniaravägen 8

- 18/8 Annika Helena Elisabeth Lundholm, Genvägen 3
- 22/8 Karl Johan Krister Jacobsson, Vipevägen 11
- 23/8 Karl Martin Henric Daag, Egnahemsvägen 13
- 28/8 Jonas Olof Hallberg, Hallebergsliden 6
- 31/8 Åsa Maria Antonsson, Hagbyvägen 4 B
- 1/9 Henrik Karl Gunnar Sandahl, Aspvägen 18
- 30/9 Ulrika Anna Rydberg, Brakvedsvägen 20
- 4/10 Sandra Maria Junehed, Stiftelsevägen 1 B
- 4/10 Jenny Ellen Maria Borg, Berghagavägen 1
- 4/10 Maria Ingrid Öhling, Skolgatan 10 B
- 5/10 Lars Daniel Rubensson, Genvägen 5
- 9/10 Elisabeth Ingrid Charlotta Kornhed, Tenhultsvägen 167
- 10/11 Eva Eliza Maria Hjortsjö, Vårlöksstigen 7
- 13/10 Malin Kristina Johansson, Ebbesvägen 27
- 1/11 Anna Karin Therese Magnusson, Töregatan 7
- 2/11 Richard Göran Svensson, Carlfors
- 18/11 Jonas Bennie Karlsson, Poppelvägen 17
- 23/11 Erica Kristina Klasson, Näckrosstigen 8
- 24/11 Björn Lennart William Atterling, Brakvedsvägen 4
- 16/12 Simon Titus Pettersson, Ebbesvägen 15

Ingångna äktenskap under år 1976

- Bo Göran Bertil Pettersson, Vipevägen 18 och Alice Marita Haraldsson, Vipevägen 5.
- Lars Henrik Verner Daag, Egnahemsvägen 13 och Birgitta Christina Cannert, Egnahemsvägen 13.
- Erik Oskar Anders Eklund, Söderala Gävl. l. och Eva Katarina Runnö, Mobergsvägen 11.
- Per-Olof Björn Alenbratt, Lönnvägen 3 och Ulla Margareta Gunnarsson, Lönnvägen 3.
- Stig Göran Vilhelm Mälberg, Skultuna Väst. l. och Gunvor Margit Gulli Hessel, Kvarnvägen 9.
- Andrzej Malewski, Uppsala Domkyrkoför. Upps. och Wiktor-Maria Zmichowska, Stensholmsvägen 6 B.

Håkan Lars-Uno Rubensson, Hallebergsliden 8 och Anna Birgitta Bågenstål, Hallebergsliden 8.
 Lennart Ingemar Juneborg, S. Hasselgränd 7, och Danuta Banaszak, S. Hasselgränd 7.
 Karl Uno Meijer, Kvarnvägen 16 och Ulla Maija Liimatainen, Kvarnvägen 16.
 Arne Bernhard Fredrik Sonestedt, Skolgatan 2 och Rosalie Heléne Jarl, Skolgatan 2.
 Conny Sven Åke Bjelke, Ådalsvägen 95 och Inger Elisabet Ingemars-son, Ådalsvägen 95.
 Henning Sigfrid Carlgård, Vipevägen 17 och Inga Margareta Lundgren, Vipevägen 17.
 Karl-Göran Jerker Kjellerstedt, Töregatan 19 och Monica Kristina Jönsson, Töregatan 19.
 Nils Göran Lantz, Johannesvägen 5 E och Gerd Anna Karin Wall, Johannesvägen 5 E.
 Gunnar Torbjörn Josefsson, Näckrosstigen 15 och Barbro Serena Bohman, Näckrosstigen 15.
 Franz Steffan Raschta, Vallmosstigen 6 och Ulla Eva Maria Bengtsson, Vallmostigen 6.
 Nils Gösta Hernevik, Widala, och Anette Cecilia Hansson, Örgryte, Göteborg.
 Karl Lennart Holger Sandgren, Smedstorpsgratan 55 och Majlis Kristina Nordlander, Ljungarum Jönk, l.

Avlidna år 1976

- 11/1 Karl Oskar Jönsson, Skolgatan 15, född 25/9 1897 i Hakarp, Jönköpings län.
 17/1 Egon Oskar Ragnvald Johansson, Berghagavägen 35, född 26/4 1914 i Tveta, Kalmar län.
 18/1 Gertrud Matilda Elisabet Johansson f Johansson, Näckrosstigen 9, född 20/11 1904 i Skärstad, Jönköpings län.
 3/2 Karin Vilhelmina Lydén f Ölander, Eskilstorp St Bäckaskog, född 1/4 1911 i Ölmstad, Jönköpings län.
 3/2 Karl Harry Andersson, Gunnestorp, född 15/12 1902 i Hakarp, Jönköpings län.

- 24/2 Nils Gustaf Lennart Engblom, Smedstorps­gatan 26, född 19/1 1918 i Hakarp, Jönköpings län.
- 25/2 David Fritiof Svensson, Carl­forsvägen 3, född 16/10 1893, i Hakarp, Jönköpings län.
- 9/3 Sixten Algot Svensson, Skol­gatan 29, född 12/8 1898 i Bolmsö, Jönköpings län.
- 13/3 Gustaf Konrad Lago, Ebbesvägen 7, född 12/11 1907 i Hakarp, Jönköpings län.
- 6/4 Frans Helmer Fransson, Lexarp, född 10/9 1908 i Rogberga, Jönköpings län.
- 6/5 Erik Johan Gunnar Ljung, Ljungstigen 5, född 25/10 1898 i Ölmstad, Jönköpings län.
- 9/7 Susanne Marie Karlsson, Stensholmsvägen 6 H, född 11/12 1956 i Gustav Adolf Borås, Älvsborgs län.
- 3/8 David Allan Sjölund, Skol­gatan 39, född 28/1 1970 i Mölle­vången, Malmöhus län.
- 31/8 Anna Kristina Andersson f Valfridsson, Fagerängsgatan 4, född 24/7 1894 i Skärstad, Jönköpings län.
- 28/9 Nils Inge Theorell, Näckrosstigen 4, född 18/4 1958 i Vin­nerstad, Östergötlands län.
- 20/10 Hulda Maria Andersson f Carlsson, Mossvägen 3, född 18/12 1882 i Angerdshestra, Jönköpings län.
- 9/12 Jenny Maria Ekvall f Karlsson, Tenhultsvägen 30, född 27/12 1881 i Höreda, Jönköpings län.
- 15/12 Tor Åke Ingemar Seiborg, Stjärnstigen 33, född 17/6 1927 i Hornaryd, Kronobergs län.

Folkmängden i Hakarp den 31 december 1976 var 4.888 personer varav 2.491 män och 2.397 kvinnor. Äldst i församlingen var Ru­dolf Ljunggren, Ebbesvägen 4, född den 2/2 1881.

